

ความคิดเกี่ยวกับการปลีกตัวในคัมภีร์จวงจื่อ¹

The Notion of Reclusion in the *Zhuangzi*

วรท อุณหสุทธิยานนท์

Warot Ounhasuttiyanon

นิสิตระดับมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Master's Student, Department of Philosophy, Faculty of Arts, Chulalongkorn University

[Received: 29/03/2564 Revised: 30/06/2564 Accepted: 05/07/2564]

บทคัดย่อ

มีความเข้าใจกันว่าคัมภีร์จวงจื่อเสนอความคิดเกี่ยวกับการปลีกตัวสังคมนิรูปแบบของการถอนตัวออกจากพื้นที่ทางการเมืองและพื้นที่ทางสังคม อย่างไรก็ตามหวังปู้ (Wang Bo) ตั้งข้อสังเกตถึงความเป็นไปได้ของการมีความคิดเกี่ยวกับการปลีกตัวที่ไม่ต้องออกจากพื้นที่สังคมการเมือง โดยเสนอว่าการปลีกตัวที่ปรากฏในปรัชญาจวงจื่อเป็นการตอบสนองต่อปัญหาการปลีกตัวแบบปรัชญาขงจื่อ และการปลีกตัวดังกล่าวเป็นไปได้โดยแบ่งแยกร่างกายออกจากจิต/ใจอย่างสิ้นเชิง ผู้วิจัยเห็นด้วยกับหวังปู้ว่ามีความคิดเกี่ยวกับการปลีกตัวภายในสังคมในคัมภีร์จวงจื่อ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยคิดว่าจวงจื่อไม่ได้ตอบสนองโดยตรงต่อการปลีกตัวแบบปรัชญาขงจื่อ ทว่าการปลีกตัวภายในสังคมเป็นนัยมาจากการวิพากษ์ความคิดเกี่ยวกับตัวตนแบบปรัชญาขงจื่อ นอกจากนี้ผู้วิจัยเสนอว่าปรัชญาจวงจื่อเคลื่อนความหมายของการปลีกตัวจากการปลีกตัวออกจากพื้นที่ทางการเมืองเพื่อรักษาตัวตนที่ยึดโยงอยู่กับคุณค่าและประโยชน์ของสังคม มาสู่การปลีกตัวโดยไม่ละทิ้งสังคมการเมืองเพื่อบริหารและรักษาปัจเจกภาวะของตัวตนซึ่งเป็นไปได้โดยการพำเลือนและซ่อนเร้นตัวตนจากการผูกมัดกับคุณค่าที่ปรัชญาขงจื่อยึดถือ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตเรื่อง “แนวคิดเรื่องการปลีกตัวในคัมภีร์จวงจื่อ” ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

The notion of reclusion in the *Zhuangzi* is often presented as a withdrawal from the political and social sphere. However, Wang Bo remarks about the possibility of reclusion within society. He proposes that the reclusion, which is a response intended to solve the tensions in Confucian's reclusion, is possible by radically divide body from mind. I agree with Wang Bo about having the notion of reclusion within society in *Zhuangzi*. However, I propose that *Zhuangzi* does not directly respond to the notion of reclusion in Confucian philosophy. Instead, it is implied from the critique on the notion about self of the Confucian philosophy. Moreover, *Zhuangzi* philosophy shifts the meaning of reclusion from a withdrawal from the political sphere for retaining the self, which is constrained to values and utilities of the social, to the reclusion within society for exercising and retaining the individuality of self which possible by blurring and hiding one's self from constraining with the values Confucian philosophy upholds.

1. บทนำ

ในจีนสมัยก่อนราชวงศ์ฮั่น (270 ปี ถึง 221 ปีก่อนคริสต์ศักราช) เรียกได้ว่าเป็นยุคก่อนที่ประวัติศาสตร์ของการปลีกตัว²จะเริ่มขึ้นเนื่องจากการปลีกตัวยังไม่ถูกสร้างเป็นรูปแบบที่ชัดเจนจนกระทั่งราชวงศ์ฮั่น³ การปลีกตัวในยุคนี้อยู่ในรูปของตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับบุคคลที่ใช้การปลีกตัวแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในอุดมการณ์บางอย่างของตนเองโดยปฏิเสธตำแหน่งทางการเมืองด้วยการปลีกตัวออกจากพื้นที่ทางการเมือง⁴ ในสมัยชุมชนจีนนี้ที่สังคมเต็มไปด้วยสงครามการแย่งชิงอำนาจ เกิดปรากฏการณ์การถอน

² ผู้วิจัยจะใช้คำว่า “การปลีกตัว (reclusion)” โดยบ่งถึงการถอนตัวออกจากพื้นที่ทางการเมืองเพื่อยืนยันหรือรักษาคุณค่าที่สำคัญทางปรัชญาหรือคุณค่าที่สำคัญของบุคคลผู้หนึ่ง และใช้คำว่า “ผู้ปลีกตัว (recluse)” บ่งถึงผู้ที่กระทำการปลีกตัว ตามหวังโบ่ว (Wang Bo) ที่ได้อภิปรายเกี่ยวกับปรากฏการณ์การปลีกตัวเอาไว้ว่าผู้ปลีกตัวโดยทั่วไปผู้ปลีกตัวคือชนชั้นนักรบหรือผู้สูงส่งทางคุณธรรมที่ต้องการซ่อนเร้นตนเองจากผู้อื่นโดยมีเป้าหมายของการปลีกตัวที่สูงส่งกว่าเรื่องทางโลก โปรดดูเพิ่มเติมที่ Wang Bo 王博, *Zhuangzi : Thinking Through the Inner Chapters*, trans. Livia Kohn (St.Peterburg, Fla.: Three Pines Press, 2014), pp. 197-200.

³ Alan J. Berkowitz, *Patterns of Disengagement : The Practice and Portrayal of Reclusion in Early Medieval China* (Stanford, California: Stanford University Press, 2000), p. 8.

⁴ ตำนานเรื่องเล่าที่โด่งดังคือเรื่องของจักรพรรดิเหยา มอบตำแหน่งให้กับสวี่โหยวแต่สวี่โหยวปฏิเสธตำแหน่งและปลีกตัวไปอยู่บนภูเขา ใน *คัมภีร์สวินจื่อ* สวี่โหยวถูกยกย่องว่าเป็นผู้ที่ให้คุณค่ากับศีลธรรมมากกว่าผลประโยชน์ John Knoblock, *Xunzi*

ตัวทางการเมืองของชนชั้นนักรบ (士/ซื่อ) และรูปแบบของการหลีกหนีเริ่มปรากฏชัดขึ้นผ่านการกล่าวถึงผู้หลีกหนีใน *หลุนอิว* และ *คัมภีร์จวงจื่อ* โดยทั่วไปแล้วนักวิชาการมักมองว่าความคิดเกี่ยวกับการหลีกหนีใน *คัมภีร์จวงจื่อ* เป็นการหลีกหนีออกจากพื้นที่ทางการเมืองและพื้นที่ทางสังคมไปใช้ชีวิตอย่างสันโดษตามป่าเขาซึ่งคล้ายกับผู้หลีกหนีที่ปรากฏใน *หลุนอิว* อย่างไรก็ตาม หวังโบ่ว (Wang Bo) เสนอว่าจวงจื่อเสนอ “รูปแบบใหม่ of ลัทธิฤาษีนิยม (a new model of eremitism)” และเสนอว่าการหลีกหนีรูปแบบใหม่ของจวงจื่อเป็น “การหลีกหนีภายใน (inner emigration) โดยใช้ชีวิตในฐานะผู้หลีกหนีภายในสังคม”⁵ ผู้วิจัยเห็นด้วยกับหวังโบ่วว่าใน *คัมภีร์จวงจื่อ* มีการหลีกหนีซึ่งไม่ใช่การถอนตัวจากพื้นที่ทางการเมืองและพื้นที่ทางสังคมหรือ “การหลีกหนีภายในสังคม”⁶ แต่ผู้วิจัยคิดต่างจากหวังโบ่วที่เสนอว่าการหลีกหนีภายในสังคมเป็นการหลีกหนีภายในที่แบ่งแยกจิตใจกับร่างกาย ในบทความนี้ ผู้วิจัยเสนอว่าการหลีกหนีภายในสังคมเป็นนัยจากการวิพากษ์ของปรัชญาจวงจื่อต่อความคิดเกี่ยวกับตัวตนแบบปรัชญาขงจื่อ

1.1 ความคิดเกี่ยวกับการหลีกหนีใน *หลุนอิว*

ภายใน *หลุนอิว* มีเจ็ดตัวบทที่เป็นการกล่าวถึงผู้หลีกหนี⁷ ซึ่งเราสามารถแบ่งเหตุผลของการหลีกหนีออกได้เป็นสามเหตุผลได้แก่ 1.) หลีกหนีเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ทางสังคม 2.) หลีกหนีเพราะสิ้นหวัง 3.) หลีกหนีเพื่อปกป้องชีวิต ทั้งนี้มีสามเหตุผลที่ทำให้ขงจื่อไม่เห็นด้วยกับผู้หลีกหนี ได้แก่

ประการแรก ขงจื่อไม่เห็นด้วยกับการออกจากชุมชนมนุษย์ไปอย่างถาวรเพราะว่าการเข้าร่วมในชุมชนมนุษย์เพื่อเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนมีวิถีธรรมเป็นหน้าที่ของมนุษย์ในฐานะของมนุษย์คนหนึ่งที่มีรากเหง้ามาจากชุมชนดังกล่าว เพียงแต่ยึดมั่นในคุณธรรมและปฏิบัติตนเองให้อยู่ในครรลองธรรมก็สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาในสังคมได้ แต่ถ้าหากแยกตัวออกไปและละทิ้งความพยายามที่จะแก้ไขสภาพสังคมอันเป็นรากเหง้าของความเป็นมนุษย์ การกระทำเช่นนั้นก็เปรียบเสมือนการละทิ้งความเป็นมนุษย์

: *A Translation and Study of the Complete Works (Volume 3 Book 17-32)* (Stanford, California: Stanford University Press, 1994), p. 178. ในขณะที่ *คัมภีร์จวงจื่อ* สี่วโทยวถูกบรรยายในฐานะผู้ที่หลีกหนีเพราะไม่ต้องการยุ่งเกี่ยวกับการปกครองและมี “ซื่อ” ในฐานะผู้ปกครอง สุจริต ปรีชาธรรม (แปลและเขียนบทนำ), จวงจื่อ ฉบับสมบูรณ์, พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2556), หน้า 98-99.

⁵ Wang Bo 王博, *Zhuangzi: Thinking Through the Inner Chapters.*, p. 206.

⁶ ต่อจากนี้ไปในบทความชิ้นนี้ ผู้วิจัยจะใช้คำว่า “การหลีกหนีภายในสังคม” โดยหมายถึงการหลีกหนีซึ่งไม่ใช่การถอนตัวจากพื้นที่ทางการเมืองและพื้นที่ทางสังคม

⁷ ตัวบททั้งเจ็ดบทได้แก่ *หลุนอิว* 14.34/14.41/14.42/18.5/18.6/18.7/18.8 โดยตัวเลขหลัง *หลุนอิว* หมายถึง *หลุนอิว* เล่มที่...บทที่... ตัวอย่างเช่น *หลุนอิว* 14.34 เท่ากับ *หลุนอิว* เล่มที่ 14 บทที่ 34 อ้างอิงจาก *หลุนอิว* สำนักแปลของ สุวรรณสถานานันท์ (แปลและเขียนบทนำ), *หลุนอิว* : ขงจื่อสนทนา, พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2554).

ประการที่สอง ขงจื้อไม่เห็นด้วยกับการละทิ้งตำแหน่งทางราชการอย่างถาวรของผู้มีความรู้ความสามารถ ขงจื้อมองว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับขุนนางเป็นความสัมพันธ์ที่ 'ยิ่งใหญ่' เพราะว่าการกระทำของขุนนางที่สามารถส่งผลต่อผู้ปกครองได้นั้นสามารถส่งผลกระทบต่อชีวิตของผู้คนในสังคมในวงกว้างได้เป็นจำนวนมาก ถ้าหากสามารถส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีคุณธรรมได้ ประชากรราษฎรก็ย่อมมีคุณธรรมตามผู้ปกครองตามไปด้วย

ประการที่สาม ขงจื้อไม่เห็นด้วยกับการยึดตามธรรมเนียมจารีตโดยปราศจากความยืดหยุ่น อาทิ การยึดตามหลักว่าความจงรักภักดีคือการมีเจ้านายเพียงคนเดียวไม่แสวงหาเจ้านายใหม่ หรือการมองว่าสภาพบ้านเมืองย่ำแย่เกินกว่าจะเปลี่ยนแปลงได้ เพราะการมีความคิดที่ไม่ยืดหยุ่นเช่นนี้เป็นเหมือนการสร้างกรอบซีดงจำกัดความเป็นไปได้ให้กับตนเอง (*หลุนฮิว* 6.10) การมีทัศนคติเช่นนี้ไม่สามารถทำให้ชุมชนตามอุดมคติของปรัชญาขงจื้อเป็นจริงขึ้นมาได้

สืบเนื่องจากการแย่งชิงอำนาจในยุคชุนชิว ผู้ปกครองหรือเจ้านายเป็นผู้จัดอันดับคุณธรรมทำให้แม้จะรับราชการแต่ก็ไม่สามารถทำประโยชน์แก่บ้านเมืองได้ เป็นผลให้ปรัชญาขงจื้อในด้านหนึ่งต้องเผชิญกับความตึงเครียดของอุดมการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงและทำประโยชน์ให้สังคมกับถอนตัวออกจากพื้นที่ทางการเมือง และในอีกด้านหนึ่งปรัชญาขงจื้อต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่จะได้รับอันตรายจากการยุ่งเกี่ยวกับการเมืองความตึงเครียดภายในบทบาทของการเป็นขุนนางระหว่างการรักษาเอาไว้อซึ่งคุณธรรมและมนุษยธรรมกับการรักษาชีวิต ปรัชญาขงจื้อใช้การหลีกเลี่ยงเพื่อแก้ปัญหาความตึงเครียดดังกล่าว

การหลีกเลี่ยงแบบปรัชญาขงจื้อเป็นการหลีกเลี่ยงออกมาจากพื้นที่ทางการเมืองชั่วคราวเพื่อรักษาชีวิตเอาไว้และรอโอกาสที่จะได้รับราชการในสถานที่ที่เหมาะสมซึ่งสามารถใช้ความสามารถของตนเองเพื่อประโยชน์ของสังคมได้อย่างเต็มที่ ขงจื้อมองว่าการมีความยืดหยุ่นในการประเมินสถานการณ์ว่าเมื่อใดที่สมควรถอนตัวออกจากการเมืองและหลีกเลี่ยงออกมาจากพื้นที่ทางการเมืองเดิมเพื่อแสวงหาพื้นที่หรือเจ้านายใหม่ที่มีคุณธรรมเหมาะสมคู่ควรแก่การรับใช้ เป็นเรื่องที่สำคัญกว่าการยึดมั่นในธรรมเนียมจารีตเกี่ยวกับความจงรักภักดีหรือการยอมสละชีวิตเพื่อคุณธรรม ในขณะที่การหลีกเลี่ยงแบบปรัชญาขงจื้อเป็นปฏิกิริยาทางศีลธรรมที่แสดงถึงความต้องการรักษาความบริสุทธิ์ทางศีลธรรมบนฐานของอุดมการณ์การรับราชการในสถานการณ์บ้านเมืองที่ผู้คนมีคุณธรรมเสื่อมโทรม อย่างไรก็ตาม การหลีกเลี่ยงที่ปรากฏใน*คัมภีร์จวงจื่อ*แสดงถึงความไม่ต้องการเข้าร่วมทางการเมืองและอาจจะมากไปถึงในทางที่มองว่าการยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเป็นการส่งเสริมความชั่วร้าย จึงไม่แปลกที่นักวิชาการบางคนจะมองว่าจวงจื่อมีเหตุผลของการหลีกเลี่ยงที่ตรงข้ามกับปรัชญาขงจื้อ และมองว่าความคิดเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงใน*คัมภีร์จวงจื่อ*คล้ายกับผู้หลีกเลี่ยงที่ปรากฏใน*หลุนฮิว* ยกตัวอย่างเช่น เฮอร์ลี คริล (Herrlee G. Creel) มองว่าการที่เราพบตัวอย่างของบุคคลที่เป็นผู้หลีกเลี่ยงชาวประมงหรือชาวนาซึ่งดำรงชีวิตอย่างโดดเดี่ยวร่วมกันกับธรรมชาติในงานเขียนของเหลาจื่อและจวงจื่อเป็นหลักฐานสนับสนุนว่า "นักคิดสำนักเต๋า มองว่าโลกของมนุษย์เป็นที่น่าเดียดฉันทัน พวกเขาแนะนำให้เรา

ละทิ้งมัน”⁸ หรือ อลัน เบอร์กอวิทซ์ (Alan Berkowitz) ที่มองว่าปรัชญาสำนักเต๋าถอนตัวออกจากโลกด้วยความรังเกียจ⁹ เป็นต้น ในบทความนี้ผู้วิจัยจะเรียกการตีความการหลีกหนีใน *คัมภีร์จวงจื่อ* ว่าเป็นการถอนตัวจากพื้นที่ทางสังคมการเมืองว่า “การตีความการหลีกหนีแบบฤาษี”

อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่งมีนักวิชาการอีกส่วนตั้งข้อสังเกตว่าใน *คัมภีร์จวงจื่อ* มีการหลีกหนีในรูปแบบที่ไม่ได้เป็นการถอนตัวออกจากสังคมหากแต่เป็นการหลีกหนีภายในสังคมอยู่ด้วย ยกตัวอย่างเช่นหวังเต๋อโฮ่ว (Wang Deyou) ที่มองว่าจวงจื่อเป็น “ฤาษีสังคม (social hermit)” ที่มีได้จิตใจหลบซ่อนตนเองจากผู้อื่น¹⁰ หรือ ฮานส์ เกออร์ก โมลเลอร์ (Hans-Georg Moeller) และพอล แดมโบรซิโอ (Paul J. D'Ambrosio) ที่เสนอว่าความคิดเกี่ยวกับการหลีกหนีใน *คัมภีร์จวงจื่อ* คือการใช้ชีวิตในสังคมโดยไม่ระบุตนเองเข้ากับบทบาททางสังคมที่เรียกว่า “การเสแสร้งอย่างจริงจัง (genuine pretending)”¹¹ ในบทความนี้ ผู้วิจัยจะเสนอข้อเสนอสันนิษฐานข้อสังเกตดังกล่าว โดยเสนอว่าความคิดเกี่ยวกับการหลีกหนีใน *คัมภีร์จวงจื่อ* ไม่จำเป็นที่จะต้องถอนตัวจากสังคมเสมอไป และใน *คัมภีร์จวงจื่อ* มีความคิดเกี่ยวกับการหลีกหนีภายในสังคมซึ่งเป็นการหลีกหนีจากพันธนาการของตัวตนอันเนื่องมาจากคุณค่าที่ปรัชญาขงจื่อยึดถือ การหลีกหนีดังกล่าวเป็นไปเพื่อรักษาอิสรภาพและตัวตนที่แท้ อันเป็นคุณค่าสำคัญของปัจเจกบุคคล

2. การตีความความคิดเกี่ยวกับการหลีกหนีแบบฤาษี

ใน *คัมภีร์จวงจื่อ* มีตัวบทจำนวนหนึ่ง¹² ที่บ่งถึงการหลีกหนีปลีกตนออกจากสังคมการเมือง หนึ่งในตัวอย่างที่รู้จักกันดีคือตัวบท “เต๋าในโคลนตม (จวงจื่อ 17.11)”¹³ ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการปฏิเสธตำแหน่งราชการของจวงจื่อซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

⁸ Herrlee G. Creel, *Chinese Thought, from Confucius to Mao Tse-Tung* (University of Chicago Press, 1953), p. 100.

⁹ Berkowitz, *Patterns of Disengagement: The Practice and Portrayal of Reclusion in Early Medieval China.*, pp. 2-3.

¹⁰ Paul J. D'Ambrosio and Hans-Georg Moeller, "Authority without Authenticity: The Zhuangzi's Genuine Pretending as Socio-Political Strategy," *Religions* 9, no. 12 (2018), pp. 3-4.

¹¹ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Moeller and D'Ambrosio, *Genuine Pretending: On The Philosophy Of The Zhuangzi.*, pp. 140-141 และ pp. 125-126.

¹² นอกจากตัวบทนี้ยังมีตัวบทอื่นที่แสดงถึงการหลีกหนีอีก ยกตัวอย่างเช่น “เทียบเคียงกับนิรนาม (จวงจื่อ 7.3)” “วัวกำพรา้โดดเดี่ยว (จวงจื่อ 32.15)” “ต้นไม้ที่ไร้ประโยชน์ (จวงจื่อ 4.5)” เป็นต้น

¹³ การอ้างอิงถึงตัวบทใน *คัมภีร์จวงจื่อ* ในบทความนี้จะอยู่ในรูปแบบของ *จวงจื่อ* บทที่...ตัวบทที่... โดยอ้างอิงตัวเลขบทจากโครงการตำราภาษาจีน (Chinese Text Project) ที่ <https://ctext.org/zhuangzi>

“ครั้งหนึ่งจวงจื๊อนั่งตกปลาอยู่ที่แม่น้ำฝู เจ้าแคว้นฉู่ได้ส่งเจ้าพนักงานมาแจ้งแก่เขาว่า “ข้าต้องการเชื้อเชิญให้ท่านรับตำแหน่งเสนาบดีในแผ่นดินของข้า” จวงจื๊อยังคงตกปลาต่อไป และเอ่ยขึ้นโดยไม่หันหน้าไปมอง “ข้าได้ยินมาว่าในแคว้นฉู่มีเต่าศักดิ์สิทธิ์ที่ตายมานานถึงสามพันปี เจ้าแคว้นเก็บมันไว้ในกล่องและห่อผ้าอย่างประณีต และวางไว้ในศาลบรรพชน บัดนี้เจ้าเต่าตัวนี้ควรตายและทิ้งกระดองไว้ให้กราบไหว้บูชา หรือว่าควรมีชีวิตอยู่ และกระดองหางเล่นอยู่ในโคลนตม?” “มันควรมีชีวิตอยู่และกระดองหางในโคลนตม” เจ้าพนักงานทั้งสองตอบ จวงจื๊อจึงกล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้นจงกลับไปเสีย ข้าก็ต้องการกระดองหางเล่นในโคลนตมเช่นกัน”¹⁴ (จวงจื๊อ 17.11)

ในต้วบทข้างต้น การที่จวงจื๊อต้องการเป็นเต่าที่กระดองหางเล่นในโคลนตมมากกว่าเต่าที่ถูกยกย่องบูชาแต่ไร้ซึ่งชีวิต สื่อถึงความไม่ต้องการที่จะเข้าไปพัวพันกับตำแหน่งราชการ อันจะนำมาซึ่งการสูญเสียอิสรภาพเหมือนกับเต่าศักดิ์สิทธิ์แห่งแคว้นฉู่ ที่แม้ว่าจะสูญเสียชีวิตไปแล้วแต่ก็ยังมิวายถูกมนุษย์กักขังเอาไว้ ต้วบทนี้แสดงถึงท่าทีของจวงจื๊อที่ปฏิเสธการรับราชการเพราะต้องการรักษาอิสรภาพของตนเองเอาไว้ การปฏิเสธอำนาจการปกครองมิได้เป็นไปเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของตนเองเท่านั้น แต่ยังเป็นไปเพื่อหลีกเลี่ยงการปกครองผู้อื่นซึ่งเป็นการทำร้ายธรรมชาติดั้งเดิมของผู้อื่น ทศณะแบบบรรพกาลนิยม (primitivism) ที่ปรากฏในสมุดนอกของ *คัมภีร์จวงจื๊อ* เป็นทศณะที่มีแนวคิดที่มนุษย์มีธรรมชาติดั้งเดิมติดตัวมาตั้งแต่เกิดและการใช้ชีวิตในสังคมทำให้ธรรมชาติดั้งเดิมถูกบดบังหรือถูกทำร้ายจากการถูกปกครองโดยสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น อาทิ จารีต กฎหมาย หรือความรู้ทางศีลธรรม¹⁵ การถอนตัวออกจากพื้นที่ทางสังคมการเมืองและหลีกเลี่ยงซ่อนตนอยู่ตามป่าเขาเป็นวิธีหนึ่งในการหลีกเลี่ยงการปกครองสังเกตได้จากต้วบท *จวงจื๊อ 11.2* ที่กล่าวว่า

“ดังนั้นเมื่อโลกถูกยุ่งเกี่ยวจัดการจึงตกอยู่ในความสับสนใหญ่หลวง จากนั้นอาชญากรรมก็อุบัติขึ้นด้วยการเข้ายุ่งเกี่ยวจัดการกับจิตใจมนุษย์ ดังนั้นผู้ทรงปรีชาญาณจึงหลบเร้นกายอยู่ใต้เงื้อมเขาและซ่อนเร้นอยู่ตามซ่งง่อนผา ขณะบรรดาผู้ปกครองแผ่นดินหวาดวิตกสั่นกลัวอยู่เหนือหอสักการะบรรพบุรุษ”¹⁶ (จวงจื๊อ 11.2)

การหลีกเลี่ยงไม่เพียงแต่เป็นการไม่ทำร้ายผู้อื่นด้วยการปกครองเท่านั้น แต่ยังเป็นการฟื้นคืนธรรมชาติดั้งเดิมของตนเองด้วย สังเกตได้จาก *จวงจื๊อ 11.3* ที่หวังดีไปเดินทางไปขอคำแนะนำเกี่ยวกับแก่นแท้ของเต่า

¹⁴ สุริติ ปรีชาธรรม (แปลและเขียนบทนำ), *จวงจื๊อ ฉบับสมบูรณ์*, หน้า 305-306.

¹⁵ โปรตุเกสรายละเอียดยเพิ่มเติมเกี่ยวกับทศณะแบบบรรพกาลนิยมใน *คัมภีร์จวงจื๊อ* ที่ Frank Saunders Jr., "Primitivism in the Zhuangzi: An introduction," *Philosophy Compass* 15 (2020), e12700.

¹⁶ สุริติ ปรีชาธรรม (แปลและเขียนบทนำ), *จวงจื๊อ ฉบับสมบูรณ์*, หน้า 217.

จากกวางเจิงจื่อ(เหลาจื่อ)¹⁷ “ข้าได้ยินมาว่าท่านได้บรรลุถึงวิถีทางอันสูงส่งจึงขอไถ่ถามถึงแก่นแท้ของเต๋าอันยิ่งใหญ่ ข้าต้องการหยั่งรู้ถึงวิถีแห่งฟ้าและดิน เพื่อส่งเสริมการเติบโตของธัญพืชทั้งห้าและบำรุงเลี้ยงประชาชน ข้าต้องการควบคุมอินและหยางเพื่อให้สรรพสิ่งเติบโตองงาม เหล่านี้จะทำได้อย่างไร?”¹⁸ แต่เหลาจื่อปฏิเสธที่จะให้คำแนะนำและตอบหวังตี้ว่า “พระองค์กล่าวว่าการเรียนรู้ถึงแก่นแท้ของสิ่งต่างๆ แต่กลับบอกว่าต้องการควบคุมสิ่งต่างๆ ในสภาพที่แบ่งแยกจากกัน นับตั้งแต่พระองค์เริ่มปกครองโลก สายฝนก็ตกลงมาก่อนที่เมฆฝนจะก่อตัว พืชพรรณไม้ต่างผลัดใบก่อนที่จะกลายเป็นสีเหลือง แสงตะวันจันทราดูยิ่งหม่นหมอง ด้วยจิตใจที่ตื่นเขินเบาปัญญาและฟุ้งซ่านเช่นนี้ มีประโยชน์อันใดที่จะอธิบายเกี่ยวกับเต๋าที่แท้” หลังจากนั้นหวังตี้ได้หลีกหนีและกลับไปหาเหลาจื่ออีกครั้ง เหลาจื่อจึงยอมให้คำแนะนำแก่หวังตี้ “หวังตี้กลับไปสละราชสมบัติมุ่งสู่ป่าซุกสร้างกระท่อมน้อยอยู่เสื่อหญ้าและใช้ชีวิตปลีกวิเวกเพียงลำพังเป็นเวลาสามเดือนจึงได้เดินทางมาหากวางเจิงจื่ออีกครั้ง... กวางเจิงจื่อทะเล็งพรวดขึ้นหนึ่ง กล่าวขึ้นว่า “ประเสริฐแท้ข้าจะตอบคำถามพระองค์...”¹⁹ (จวงจื่อ11.3) เหลาจื่อในตัวอย่างต้นเป็นตัวแทนของทัศนคติแบบบรรพกาลนิยมที่มองว่าการปกครองเป็นสิ่งที่ผิดธรรมชาติเหมือนกับฝนตกก่อนที่จะมีเมฆหรือใบไม้ผลัดใบก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง หวังตี้ที่มีจิตใจที่ต้องการปกครองควบคุมผู้อื่น แม้ว่าจะมีเจตนาที่ต้องการส่งเสริมสิ่งอื่นก็ตาม แต่สภาวะจิตใจของหวังตี้ไม่พร้อมหรือไม่สามารถที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับเต๋าได้ จะสังเกตได้ว่าการที่เหลาจื่อให้คำแนะนำแก่หวังตี้หลังจากที่หวังตี้หลีกหนีนั้นแสดงให้เห็นถึงบทบาทของการหลีกหนีในฐานะของวิธีการกลับสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของตนเอง การหลีกหนีออกจากตำแหน่งไปใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายช่วยให้หวังตี้มีสภาพจิตใจของหวังตี้กลับสู่ธรรมชาติดั้งเดิมและพร้อมที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับเต๋า

ทั้งนี้เป็นไปได้ที่ว่าการหลีกหนีในฐานะของวิธีการฟื้นคืนธรรมชาติดั้งเดิม ปฏิเสธอำนาจการปกครอง และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น กลับสู่วิถีชีวิตแบบเรียบง่าย ใช้ชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและดูแลรักษาร่างกายของตนเองเป็นการให้ความหมายกับการหลีกหนีที่ได้รับอิทธิพลมาจากความคิดเกี่ยวกับ “อกรรม” หรืออู่เหวย (無為/non-action) ของปรัชญาเหลาจื่อ ดังที่จะสังเกตได้จากการที่คำแนะนำเกี่ยวกับการไม่ปกครอง (อู่เหวย) และความรู้เกี่ยวกับเต๋าทูกเล่าผ่านปากของตัวละครที่ชื่อเหลาจื่อ ประกอบกับคำกล่าวในจวงจื่อ11.1 บางส่วนที่กล่าวถึงความสำคัญของการดูแลตนเองก่อนที่จะปกครองโลกนั้นมีความคล้ายคลึงกันกับเต๋าทื่อจิง13

“หากวิญญูชนไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากบัญชาชี้นำและคุมครองโลก สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับเขาคืออกรรม ทรายเท่าที่ดำรงอยู่ในอกรรม เขาก็จะสถิตอยู่ในรูปที่แท้จริงของธรรมชาติดั้งเดิมและชะตา

¹⁷ กวางเจิงจื่อคือสมณานามของเหลาจื่อ อ้างอิงจาก เรื่องเดียวกัน, หน้า 218.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 218.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

ของตน หากเขาให้ค่าแก่ร่างกายตนมากกว่าการจัดการโลก เขาก็จะได้รับความไว้วางใจให้ดูแลโลก หากเขาละทิ้งระวางในร่างกายตนมากกว่าการจัดการโลก เขาก็จะสามารถปกครองโลก”²⁰ (จวงจื่อ 11.1)

“ดังนั้นผู้ที่ให้คุณค่าแก่โลกเทียบเท่ากับตน ย่อมได้รับความไว้วางใจให้ปกครองโลกและผู้ที่รักโลกเทียบเท่ากับตน ย่อมได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้ดูแลโลก”²¹ (เต๋าเต๋อจิง 13)

จากความคิดเกี่ยวกับการหลีกหนีและความคล้ายคลึงกับปรัชญาเหล่าจื่อทางความคิดเกี่ยวกับการไม่ปกครอง ทำให้ไม่ใช่เรื่องแปลกถ้าหากนักวิชาการบางคนจะตีความว่าความคิดในคัมภีร์จวงจื่อจัดอยู่ในกลุ่มของผู้หลีกหนีที่ปลีกตัวออกจากสังคมไปอาศัยอยู่ในป่าหรือที่ห่างไกลและไม่ต้องการบริหารปกครองบ้านเมือง อาทิ เฮอร์ลี คริล (Herrlee G. Creel)²² เอ ซี แกรม (A.C.Graham)²³ หรือการกล่าวถึงผู้หลีกหนีสังคมในหลุนฮิวี่ในฐานะที่เป็นผู้มีความคิดคล้ายปรัชญาสำนักเต๋า (Daoist-like) อาทิ ในหลุนฮิวี่สำนวนแปลของเอดเวิร์ด สลิงเอร์แลนด์ (Edward Slingerland) ที่บรรยายลักษณะของผู้หลีกหนีว่าเป็น “กลุ่มผู้หลีกหนีที่มีความคิดคล้ายกับความคิดแบบปรัชญาเต๋า (Daoist-like recluses)”²⁴ และหนีเผยหมิน (Ni Peimin) ที่บรรยายผู้หลีกหนีว่าเป็น “ผู้เร้นกายคล้ายนักพรตเต๋า (Daoist-like hermit)”²⁵ และปรกรณ์ ลิมปนูสรณ์ที่มองว่า “ผู้ปลีกวิเวก” ที่ปรากฏตัวในหลุนฮิวี่ “มีพื้นฐานวิธีคิดที่ไม่ได้ห่างไกลจากทัศนะของจวงจื่อ”²⁶

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 215.

²¹ พจนา จันทรสันติ (แปลและเขียนบทนำ), วิถีแห่งเต๋า : ปรัชญาในพนธ์คัมภีร์เต๋าเต็กเก็งของปราชญ์เหล่าจื่อ., p. 63.

²² คริลสรุปว่าในมุมมองของปราชญ์สำนักเต๋า “บุคคลผู้หนึ่งไม่ควรให้ความสนใจกับอำนาจ ตำแหน่ง หรือเกียรติยศทางโลก บุคคลผู้หนึ่งอาจจะไปสู่ที่วิเวกห่างไกล (the wilderness) ในฐานะผู้หลีกหนี หรือถ้าหากดำรงชีวิตท่ามกลางมนุษย์ บุคคลผู้นั้นจะไม่สนใจทำที่ของผู้อื่นที่มีต่อตนเอง” Herrlee G. Creel, *Chinese Thought, from Confucius to Mao Tse-Tung.*, p. 110.

²³ เอ ซี แกรมมองว่าคัมภีร์จวงจื่อคือ “ตำราสำหรับปัจเจกบุคคลที่ต้องการใช้ชีวิตอย่างอิสระโดยปราศจากภาระของการรับราชการ” A.C. Graham, *Disputers of The Tao : Philosophical Argument in Ancient China* (Illinois: Open Court, 1989), p. 172. และมองว่าภาพของจวงจื่อสะท้อนอยู่ในตัวบทจวงจื่อ 15.1 Ibid. p. 53.

²⁴ Edward Slingerland, (trans.), *Analects: With Selections from Traditional Commentaries* (Indianapolis: Hackett Publishing, 2003), p. 167.

²⁵ Peimin Ni, *Understanding the Analects of Confucius: A New Translation of Lunyu with Annotations* (Albany : State University of New York Press, 2017), p. 341.

²⁶ ปรกรณ์ ลิมปนูสรณ์, “จิตไม่อาสาศาในปรัชญาของขงจื่อกับจวงจื่อ,” ใน ถกเถียงเรื่องคุณค่า, สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (บรรณาธิการ) (กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2559), หน้า 63.

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยคิดว่าการหลีกเลี่ยงในคัมภีร์จวงจื่อยังมีบทบาทและความหมายอื่นซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงที่ไม่จำเป็นจะต้องถอนตัวออกจากพื้นที่ทางสังคมการเมือง แต่เป็นการหลีกเลี่ยงที่ยังคงดำรงอยู่ในพื้นที่ทางสังคมการเมือง ซึ่งการหลีกเลี่ยงดังกล่าวสามารถสังเกตเห็นได้ยากกว่าการหลีกเลี่ยงในบทบาทหรือความหมายที่ผู้วิจัยได้อธิบายไปข้างต้น ผู้วิจัยมองว่าการตีความการหลีกเลี่ยงแบบฤๅษีมีสมมติฐานที่ยอมรับเอาไว้ก่อนสามประการซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้ความคิดเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงภายในสังคมในคัมภีร์จวงจื่อถูกมองข้ามไป เพื่อเปิดพื้นที่ให้กับการตีความหลีกเลี่ยงในหัวข้อต่อไป ผู้วิจัยจะกล่าวถึงและวิจารณ์สมมติฐานทั้งสามประการของการตีความการหลีกเลี่ยงแบบฤๅษีอันได้แก่ ความคล้ายคลึงกันของความคิดในเต๋าเต๋อจิงและคัมภีร์จวงจื่อ การเชื่อมโยงการเข้าร่วมทางสังคมกับการเข้าร่วมทางการเมือง และการสอดคล้องกันกับการตีความกระแสหลักในคัมภีร์จวงจื่อ

ก. ความคล้ายคลึงกันของความคิดในเต๋าเต๋อจิงและคัมภีร์จวงจื่อ

นอกจากการใช้คำว่าอู่เหวยที่ปรากฏในบทประพันธ์ทั้งสองชิ้นตามที่ได้กล่าวไปในหัวข้อที่แล้ว ยังมีคำที่เป็นความคิดสำคัญคำอื่นที่บทประพันธ์ทั้งสองมีร่วมกัน ได้แก่ เต๋า/เต๋า (道) เต๋อ (德/potency, power, virtuosity, health) จื่อหราน (自然/spontaneously, self-so) และ หวันอู่ (萬物/myriad things) การใช้คำที่ใกล้เคียงกันรวมถึงการมีทัศนะที่อธิบายจักรวาลหรือ “ธรรมชาติ” มีการเคลื่อนที่ไปตลอดเวลาโดยที่มนุษย์ไม่มีอำนาจที่จะควบคุมธรรมชาติได้ ทำให้มีแนวโน้มแปลกใจถ้าหากนักวิชาการบางคนจะมองว่าผู้หลีกเลี่ยงในหลุนอื่อวี^{18.6}มีความคิดคล้ายปรัชญาสำนักเต๋า²⁷ และทั้งสองมีความคล้ายคลึงกันของความคิดลี้ลับของผู้หลีกเลี่ยง (escapist)²⁸ รวมถึงความคล้ายคลึงกันของการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่เสี่ยงอันตรายและรักษาการให้คุณค่ากับชีวิตที่คล้ายคลึงกับปรัชญาของหยางจู (楊朱)²⁹ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยคิดว่าลักษณะเฉพาะตัวในบริบทของคัมภีร์จวงจื่อซึ่งแตกต่างจากเต๋าเต๋อจิงสันนิษฐานว่ามีความคิดเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงหรือกลุ่มคนผู้หลีกเลี่ยงบางส่วนที่ไม่สามารถถูกบงกชได้อย่างเหมารวมได้ว่าเป็นผู้มีความคิดแบบปรัชญาสำนักเต๋า (Daoist) หรือ ผู้มีความคิดคล้ายปรัชญาสำนักเต๋า (Daoist-like)

ความแตกต่างประการแรกอยู่ตรงที่คัมภีร์จวงจื่อมิได้เน้นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง (change) สภาวะในเชิงทวิลักษณ์เหมือนกับเต๋าเต๋อจิง ทว่าคัมภีร์จวงจื่อเน้นความสำคัญของการแปรเปลี่ยน (transform) ที่ไม่สามารถคาดเดาได้ถึงสาเหตุและจุดหมายของการแปรเปลี่ยน วิธีการหนึ่งที่

²⁷ เจียนี่จึงกล่าวกับจื่อลู่ว่า “ความสับสนวุ่นวายมีอยู่ทั่วแผ่นดินเป็นธรรมดาอยู่ จะอาศัยใครกันที่จะไปเปลี่ยนโลก แทนที่จะติดตามคนที่เสี่ยงคน ไยไม่ติดตามคนที่ละทิ้งโลก” (หลุนอื่อวี 18.6)

²⁸ Benjamin I. Schwartz, *The World of Thought in Ancient China* (Cambridge, Massachusetts: Belknap Place of Harvard University Place, 1985), p. 188.

²⁹ Ibid., p. 192.

จงจื่อใช้ในการชี้ให้เห็นความไม่แน่นอนของการแปรเปลี่ยนคือการพราเลี่ยนหรือทำให้เขตแดนของการแบ่งแยกชัดตรงข้ามหรือการแบ่งแยกสรรพสิ่งโดยใช้อัตลักษณ์จางลง ด้วยการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความสงสัย (skeptic) เกี่ยวกับความรู้ที่ตนเองมี และความแตกต่างประการที่สองคือ *คัมภีร์จงจื่อ* มิได้ให้ความสำคัญกับ “ปราชญ์” หรือผู้ที่เข้าใจเต๋าและที่สามารถกระทำอู่เหวย ในฐานะของผู้ปกครองในอุดมคติ ดังเช่นใน*เต๋าเต๋อจิง* ความเข้าใจเกี่ยวกับอู่เหวยที่ปรากฏใน*คัมภีร์จงจื่อ* มีลักษณะที่แตกต่างออกไป ตรงที่การอู่เหวยไม่ใช่แค่เรื่องของการใช้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสภาวะในเชิงทวิลักษณ์ และปล่อยหรือเกื้อหนุนให้สรรพสิ่งเปลี่ยนแปลงกลับสู่สภาวะดั้งเดิมตามธรรมชาติของตนเองเท่านั้น แต่อู่เหวยใน*คัมภีร์จงจื่อ* มีมิติของ “การดำรงอยู่ร่วมกันกับ” โดยแปรเปลี่ยนไปพร้อมกันกับสรรพสิ่งอย่างสอดคล้องประสานกลมกลืน ปราชญ์คือผู้ที่ใช้ความกระจ่างเพื่อประสานกลมกลืนกับสรรพสิ่งดังที่จงจื่อกล่าวไว้ว่า “ดังนั้นปราชญ์ประสานกลมกลืนกับสิ่งอื่นด้วยความถูกต้องและความผิดที่หลากหลาย โดยที่ยังคงอยู่ ณ ใจกลางของจานหมุนของช่างปั้นดินเผาของสวรรค์ นี่เรียกว่าการเดินทางคู่”³⁰ (จงจื่อ 2.6) “จานหมุนของช่างปั้นดินเผาของสวรรค์” ในคำกล่าวข้างต้นเป็นอุปมาอุปไมยหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่าสรรพสิ่งมีการแปรเปลี่ยนไปอย่างไม่แน่นอนเปรียบได้กับกับดินที่อยู่บนจานหมุนของช่างปั้นดินเผาที่มีรูปร่างโอนเอนแปรเปลี่ยนไปอย่างไม่แน่นอนไปตามแรงหมุนของจานหมุน โดยจานหมุนของช่างปั้นดินเผาของสวรรค์เปรียบได้กับธรรมชาติที่แปรเปลี่ยนต่อเนื่องไปอย่างไม่รู้จัก

ข. การเชื่อมโยงการเข้าร่วมทางสังคม (social participation) กับการเข้าร่วมทางการเมือง (political participation)

ทั้งคริสและเอ ซี แกรมเป็นตัวอย่างของการมีสมมติฐานเบื้องหลังที่มองว่าการปฏิเสธที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองหรือการมีส่วนร่วมกับอำนาจทางการเมืองนำไปสู่การถอนตัว (withdrawal) ออกจากสังคมที่ค่อนข้างชัดเจน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือมีสมมติฐานล่วงหน้าว่าการมองว่าการไม่เข้าร่วมทางการเมืองเท่ากับไม่เข้าร่วมกับสังคมตามไปด้วย การเชื่อมโยงเช่นนี้เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ เพราะในบริบทของปรัชญาจีนหรือในบริบทของสมัยชุมชนจีนทั้งสังคมและการเมืองเป็นสิ่งที่ไม่แยกขาดออกจากกันดังที่ปรัชญาของขงจื้อมองว่าปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองมีรากฐานมาจากครอบครัวหรือความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม ถ้าหากเข้าใจเช่นนี้ ก็ไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะมองว่าการปฏิเสธที่จะยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเท่ากับการละทิ้งสังคมหรือ “ละทิ้งความเป็นมนุษย์ไปอยู่กับนกและสัตว์ป่า” ในภาษาของปรัชญาขงจื้อ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยคิดว่าเราไม่ควรใช้มุมมองที่มองว่าการไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเท่ากับการถอนตัวจากสังคมแบบเดียวกับที่ใช้ใน

³⁰ แปลมาจาก “Thus the Sage uses various rights and wrongs to harmonize with others, and yet remains at rest in the middle of Heaven the Potter’s Wheel. This is called Walking Two Roads.” โปรดดูเพิ่มเติมที่ Brook Ziporyn, translation with introduction and notes, *Zhuangzi: The Complete Writings* (Indianapolis: Hackett, 2020), p. 16.

ปรัชญาของจื่อ เหตุผลประการแรกเป็นเพราะว่าปรัชญาของจื่อมองมนุษย์ในฐานะส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ที่การกลายเป็นมนุษย์จะแยกขาดจากการอยู่ในความสัมพันธ์ไม่ได้ โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครองเป็นหนึ่งในชุดความสัมพันธ์ที่สำคัญ ซึ่งแตกต่างจากปรัชญาจวงจื่อที่มองมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล ดังที่สวีเคอะเซี่ยน (Xu Keqian) อธิบายว่า*คัมภีร์จวงจื่อ*มีลักษณะที่เป็นปัจเจกนิยม³¹ การมีความคิดเกี่ยวกับปัจเจกนิยมทำให้การเข้าร่วมทางการเมืองไม่ใช่เงื่อนไขจำเป็นของการเข้าร่วมทางสังคมและการถอนตัวทางสังคมไม่ใช่เงื่อนไขจำเป็นของการถอนตัวทางการเมืองใน*คัมภีร์จวงจื่อ* ประการที่สอง วัตถุประสงค์ที่ถูกใช้สนับสนุนการตีความว่าการหลีกหนีใน*คัมภีร์จวงจื่อ*เป็นการถอนตัวออกจากพื้นที่ทางสังคม ไม่ได้บ่งถึงอย่างจำเป็นที่ว่าถ้าหากไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองแล้วจะต้องถอนตัวออกจากสังคมตามไปด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ยังไม่จำเป็นที่ว่าถ้าหากไม่ต้องการยุ่งเกี่ยวกับการเมืองแล้ว จะต้องถอนตัวออกจากพื้นที่ทางการเมืองที่บุคคลผู้หนึ่งใช้ชีวิตอยู่

ใน*คัมภีร์จวงจื่อ* นอกเหนือจากตัวบท “เต๋าในโคลนตม” แล้วยังมีตัวบทจำนวนหนึ่งที่สื่อถึงความไม่ต้องการเข้าร่วมทางการเมืองและอาจจะมากไปถึงในทางที่มองว่าการเกี่ยวกับการเมืองเป็นการส่งเสริมความชั่วร้าย อาทิ “ฮู่จื่อกับซากหนูเน่า (จวงจื่อ 17.12)” “วัวกำพรวดโดดเดี่ยว (จวงจื่อ 32.15)” และ “เทียนเกินกับนิรนาม (จวงจื่อ 7.3)” ตัวบทเหล่านี้แสดงให้เห็นท่าทีของจวงจื่อที่รังเกียจหรือไม่ต้องการยุ่งเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ทำให้เป็นไปได้ที่จะตีความว่าท่าทีเช่นนี้สื่อถึงการเตือนหรือการให้คำแนะนำของปรัชญาจวงจื่อในทำนองว่า “อย่าเข้าไปยุ่งเกี่ยว” กับการเมืองการปกครอง อย่างไรก็ตาม ตัวบทเหล่านี้ไม่ได้มีการแสดงออกถึงการบอกให้ “ถอนตัว” ออกจากสังคม รวมถึงไม่ได้มีการแสดงถึงคำแนะนำให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ทางการเมืองอยู่แล้วทำการถอนตัวจากพื้นที่ทางการเมือง ยกตัวอย่างเช่น ในตัวบท “เต๋าในโคลน

³¹ สวีเคอะเซี่ยนอธิบายลักษณะของปัจเจกนิยมใน*คัมภีร์จวงจื่อ*เอาไว้สามประการ ได้แก่ 1. ปัจเจกบุคคลแบบปรัชญาจวงจื่อไม่ใช่ทั้งมีสภาวะที่เป็นนามธรรมและคงอยู่อย่างถาวรไม่แปรเปลี่ยนแบบ “สัจ (Being)” ในปรัชญาตะวันตก และถึงแม้ว่าจะมีลักษณะของการเคลื่อนที่ (dynamic) แปรเปลี่ยน แต่ก็ไม่ใช่ว่าแต่ละปัจเจกจะสามารถแลกเปลี่ยนหรือทดแทนกันได้ (interchangeable) เพราะแต่ละปัจเจกล้วนมีความพิเศษเฉพาะตัว (unique) ที่แตกต่างกัน

2. ปัจเจกบุคคลแบบปรัชญาจวงจื่อมีอิสรภาพที่ไม่สิ้นสุด แต่ไม่ได้ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (egocentric) แบบสุดโต่ง เพราะปัจเจกบุคคลปรับตัวให้สอดคล้องกับเต๋าซึ่งมีลักษณะที่ไม่มีขอบเขตและไม่สามารถนิยามได้ ซึ่งแตกต่างจากปัจเจกนิยมในศาสนาของทางตะวันตกที่ยึดโยงอยู่กับพระเจ้า ดังนั้นปัจเจกบุคคลแบบปรัชญาจวงจื่อจึงมีความเปิดกว้าง (openness) ต่อสิ่งอื่น ทั้งนี้อิสรภาพและความเปิดกว้างดังกล่าวยังหมายรวมถึงการปลดปล่อยจิตใจหรือตัวตนของปัจเจกบุคคลจากตัวตนของตนเองที่ถูกก่อสร้างสร้างขึ้นโดยสังคมด้วย

3. ปัจเจกบุคคลแบบปรัชญาจวงจื่อเป็น “ปัจเจกนิยมสู่ภายใน (inward individualism)” กล่าวคือมีลักษณะที่สนับสนุนและแสวงหาปัจเจกภาวะภายในตัวมากกว่าการแสวงหาปัจเจกภาวะภายนอกอย่าง อาทิ สิทธิของความเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือสิทธิทางการเมือง โปรดดูเพิ่มเติมที่ Xu Keqian 徐克謙, "A Different Type of Individualism in Zhuangzi," *Dao* 10 (2011), pp. 456-460.

ตม” เราจะเห็นว่าแม้ตัวของจวงจื๊อจะแสดงท่าทีไม่ต้องการรับราชการ จวงจื๊อก็เพียงแต่ปฏิเสธและไล่ให้เจ้าพนักงานกลับไป มิได้แนะนำหรือชักชวนให้เจ้าพนักงานและเจ้าแคว้นฉู่ถอนตัวจากการเมืองแต่อย่างใด หรือในตัวยก “เทียบกันกับนิรนาม” แม้ตัวของนิรนามเองจะมองว่าการปกครองเป็นสิ่งไม่พึงประสงค์และไล่เทียบกันที่มาจากคำถามอุปมุงคลให้ไปให้พ้น ถึงอย่างนั้นนิรนามเองก็ไม่เคยบอกให้เทียบกันล้มเลิกความพยายามที่จะยุ่งเกี่ยวกับการเมือง และที่สำคัญคือการที่นิรนามยอมให้คำแนะนำแก่เทียบกันหลังจากที่เทียบกันถามคำถามถึงสามครั้งบ่งถึงการตระหนักถึงและให้คำแนะนำในกรณีของการใช้ชีวิตที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากการเมืองได้ใน*คัมภีร์จวงจื๊อ* จากตัวยกที่ยกมาข้างต้นนี้ทำให้เห็นว่าไม่จำเป็นที่ว่า ถ้าหากไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองแล้วจะต้องถอนตัวออกจากสังคมตามไปด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ยังไม่จำเป็นที่ว่าถ้าหากไม่ต้องการยุ่งเกี่ยวกับการเมืองแล้ว จะต้องถอนตัวออกจากพื้นที่ทางการเมืองที่บุคคลผู้หนึ่งใช้ชีวิตอยู่

ค. การสอดคล้องกันกับการตีความกระแสหลักใน*คัมภีร์จวงจื๊อ*

จุดแข็งประการหนึ่งของการตีความการหลีกเลี่ยงแบบฤๅษีอยู่ตรงที่การมีความสอดคล้องกันกับทัศนะแบบบรรพกาลนิยมที่ปรากฏใน*สมุดนอก*ของ*คัมภีร์จวงจื๊อ* ความสอดคล้องกันกับความหมายของการแปรเปลี่ยนของธรรมชาติในความหมายของกระบวนการทางธรรมชาติ³² และความสอดคล้องกับแนวการตีความที่อาจจะสามารถเรียกได้ว่าเป็นแนวทางการตีความอิสรภาพและตัวตนเดิมแท้ใน*คัมภีร์จวงจื๊อ* แบบกระแสหลัก ได้แก่ การตีความอิสรภาพแบบก้าวพ้น และการตีความตัวตนที่แท้แบบมีสารัตถะ

1.) การตีความแบบกัวเซียง (郭象/Guo Xiang ค.ศ. 251-312) มองว่า*คัมภีร์จวงจื๊อ* มีความคิดที่ไม่มีความตั้งใจที่อยู่เหนือกว่าหรือต่อยกว่าสิ่งอื่น สรรพสิ่งต่างมีธรรมชาติของตนเอง สรรพสิ่งดำรงชีวิตไปตามธรรมชาติ มีภาระหน้าที่ที่สอดคล้องกับความสามารถเหมาะสมไปตามธรรมชาติของตนเอง อิสรภาพคือการที่สรรพสิ่งได้ทำตามธรรมชาติของตนเองนี่คือสิ่งที่ทำให้สรรพสิ่งเหมือนกัน³³ การตีความของกัวเซียงเป็นตัวอย่างหนึ่งของการตีความที่แฝงไว้ด้วยฐานคิดเกี่ยวกับการแปรเปลี่ยนในความหมายของกระบวนการทางธรรมชาติ การแปรเปลี่ยนในความหมายนี้มีความหมายว่าสรรพสิ่งมีธรรมชาติซึ่งมอบให้ติดตัวมาแตกต่างกันและสรรพสิ่งแปรเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของตัวเองที่การแปรเปลี่ยน สอดคล้องกันกับทัศนะแบบบรรพกาลนิยมที่เชื่อว่ามนุษย์มีธรรมชาติดั้งเดิมติดตัวมาตั้งแต่เกิด และการกระทำที่สอดคล้องกับธรรมชาติดั้งเดิมเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจว่าอิสรภาพมาจากการที่เราได้ทำตามธรรมชาติของตนเอง การตีความ

³² ความหมายของการแปรเปลี่ยนใน*คัมภีร์จวงจื๊อ* มีหลายความหมาย อาทิ การแปรเปลี่ยนแบบกระบวนการทางธรรมชาติ การแปรเปลี่ยนของอัตลักษณ์ และการแปรเปลี่ยนร่วมกับสรรพสิ่ง

³³ Birthe Arendrup, "The First Chapter of Guo Xiang's Commentary to Zhuang Zi A Translation and Grammatical Analysis," *Acta Orientalia* 36 (1974), p. 313.

อิสรภาพในความหมายที่เป็นการใช้ชีวิตตามสิ่งที่ฟ้าหรือธรรมชาติกำหนดไว้อย่างราบรื่นเช่นนี้ มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การตีความอิสรภาพในคัมภีร์จวงจื่อที่ผู้วิจัยเรียกว่า “การตีความอิสรภาพแบบก้าวพ้น”

2.) การตีความอิสรภาพแบบก้าวพ้นคือมุมมองเกี่ยวกับอิสรภาพว่าเป็นการก้าวพ้นของปัจเจกบุคคลทางจิตวิญญาณ ซึ่งจิตวิญญาณได้ก้าวพ้นไปจากร่างกายที่อยู่ในโลกมนุษย์ซึ่งเต็มไปด้วยข้อจำกัด โดยการก้าวพ้นเกิดจากการขัดเกลาร่างกายในตนเอง เมื่อขัดเกลาร่างกายแล้ว มนุษย์อาจจะสามารถควบคุมธรรมชาติได้บางส่วน จนสามารถก้าวพ้นความจริงในระดับโลกมนุษย์ที่มีขอบเขตจำกัดไปสู่สัจภาวะอันไร้ขอบเขต³⁴ นอกเหนือจากธรรมชาติและอิสรภาพ การตีความการหลีกหนีแบบถาวรยิ่งสอดคล้องกับ “การตีความตัวตนที่แท้แบบมีสารัตถะ”

3.) การตีความตัวตนที่แท้แบบมีสารัตถะคือการตีความที่มองว่าตัวตนในคัมภีร์จวงจื่อมีสองแบบ ได้แก่ตัวตนที่แท้หรือดั้งเดิมอันเป็นสารัตถะและตัวตนที่ปิดบังหรือขัดขวางตัวตนที่เป็นสารัตถะว่าการตีความตัวตนที่แท้แบบมีสารัตถะ ในคัมภีร์จวงจื่อ เจินหรือเจินเหริน (真人/มนุษย์ที่แท้)³⁵ เป็นภาพแทนของมนุษย์ในอุดมคติแบบปรัชญาจวงจื่อ ในตอนท้ายของตัวบท “คุน-ผิง” (จวงจื่อ 1.1) เราจะเห็นคำบรรยายถึงการปฏิเสธตัวตน (無己/อู่จี) ของมนุษย์ที่แท้ ลักษณะของการนิเสธตัวตนภายในบทนี้และภายในบทอื่นที่ปรากฏกระจายอยู่ในส่วนต่างๆ ของคัมภีร์ทำให้นักวิชาการจำนวนหนึ่งอธิบายว่ามีตัวตนที่

³⁴ ตัวอย่างของนักวิชาการที่มีความคิดเช่นนี้ อาทิ ลี เฮียลีย์ (Lee H. Yearley) โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Lee H. Yearley, "Zhuangzi's Understanding of Skillfulness and the Ultimate Spiritual State," in *Essays on Skepticism, Relativism and Ethics in the Zhuangzi*, ed. Paul Kjellberg and Philip J. Ivanhoe (New York: State University of New York Press, 1996), p. 164 and p. 154. และโรเบิร์ต อีโน (Robert Eno) โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Robert Eno, "Cook Ding's Dao and the Limits of Philosophy," in *Essays on Skepticism, Relativism and Ethics in the Zhuangzi*, ed. Paul Kjellberg and Philip J. Ivanhoe (New York: State University of New York Press, 1996), p. 138.

นอกเหนือไปจากนักวิชาการตะวันตก นักวิชาการจีนบางส่วนเองก็มีมุมมองเกี่ยวกับอิสรภาพแบบก้าวพ้นเช่นกัน เช่น สวี เคอะเซียน (Xu Keqian 徐克謙) หยางกั๋วหลง (Yang Guorong 楊國榮) และ ฟู่เฟิ่นเกือ (Fu Fen'ge 付粉鷓) อ้างถึงในเชิงอรรถที่ 6 ใน Jiang Tao 蔣韜, "Two Notions of Freedom in Classical Chinese thought : The concept of Hua in the Zhuangzi and the Xunzi.", p. 471. เป็นต้น

³⁵ ความคิดเรื่องความแท้หรือความดั้งเดิม 真 (เจิน/genuine, authentic, authenticity) เป็นอีกหนึ่งความคิดสำคัญในคัมภีร์จวงจื่อ สังเกตได้จากบทที่ในสมัยนั้น ความคิดเกี่ยวกับเจินปรากฏเฉพาะในปรัชญาสำนักเต๋าเจินปรากฏครั้งแรกสุดในเต๋าเต๋อจิงในฐานะของสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบกับความไม่ยั่งยืนและพิธีกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ในขณะที่ในคัมภีร์จวงจื่อ เจินเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาโดยไม่มีอัตลักษณ์ที่ตายตัว. Daniel Coyle, "On the Zhenren," in *Wandering at Ease in the Zhuangzi*, ed. Roger T. Ames (Albany: State University of New York Press, 1998), p. 197. ในประวัติศาสตร์นับตั้งแต่ปลายราชวงศ์ฮั่น เจินมีนัยของการเป็นบุคคลคือการเป็น “เซียน (山)” ซึ่งคำนี้ประกอบด้วยคำว่า “คน (人)” และคำว่า “ภูเขา (山)” แปลได้ว่าผู้หลีกหนีแห่งขุนเขา Ibid, p. 198.

แท้หรือตัวตนที่ตั้งเดิมอยู่ โดยที่ตัวตนดังกล่าวจะปรากฏหรือเป็นอิสระเมื่อเราละทิ้งคือตัวตนที่ขัดขวางตัวตนที่แท้³⁶ หรือละทิ้งตัวตนภายนอกซึ่งเกิดจากการหล่อหลอมขัดเกลาทางสังคม³⁷ หรือละทิ้งตัวตนที่จิต/ใจสร้างขึ้นผ่านการรับรู้ตัวตนผ่านเรื่องเล่าที่สังคมมอบให้³⁸

จากที่กล่าวมาจะสังเกตได้ว่าการตีความการหลีกหนีแบบภาวะมีคุณสมบัติสอดคล้องกับการตีความกระแสหลักที่ค่อนข้างให้ความสำคัญกับลักษณะของความปัจเจกนิยม³⁹ และค่อนข้างมีลักษณะเป็นไปในเชิงศาสนาได้อย่างดี⁴⁰ เพราะการหลีกหนีแบบภาวะสนับสนุนการแยกตัวออกจากสังคมของปัจเจกบุคคลซึ่งช่วยส่งเสริมคุณค่าของปัจเจกภาวะ การหลีกหนีแบบภาวะที่ถอนตัวออกจากสังคมทำให้ปัจเจกบุคคลหลุดพ้นจากคุณค่าทางสังคมที่เป็นเหมือนพันธนาการและได้บริหารอิสรภาพที่มีหรือได้รับอิสรภาพกลับคืนมา อีกทั้งการถอนตัวจากสังคมไปอยู่ตามป่าเขายังช่วยให้ปัจเจกบุคคลสามารถใช้ชีวิตไปตามธรรมชาติที่แท้ดั้งเดิมของตนเอง

³⁶ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Wu Kuangming 吳光明, *The Butterfly as Companion: Meditations on the First Three Chapters of the Chuang-Tzu* (Albany: State University of New York Press, 1990), p. 184.

³⁷ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Judith Berling, "Self and Whole in Chuang Tzu," in *Individualism and Holism: Studies in Confucian and Taoist Values*, ed. Donald J. Munro (Ann Arbor: Center for Chinese Studies, University of Michigan, 1985), pp. 104-105.

³⁸ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Mark A. Berkson, "Conceptions of Self/No-Self and Modes of Connection: Comparative Soteriological Structures in Classical Chinese Thought," *Journal of Religious Ethics* 33, no. 2 (2005), p. 305, 317 and 311.

³⁹ สวีเคอะเขียนอธิบายลักษณะของปัจเจกนิยมใน *คัมภีร์จวงจื่อ* เอาไว้สามประการ ได้แก่ 1. ปัจเจกบุคคลแบบปรัชญาจวงจื่อไม่ใช่ทั้งมีสภาวะที่เป็นนามธรรมและคงอยู่อย่างถาวรไม่แปรเปลี่ยนแบบ "สัจ (Being)" ในปรัชญาตะวันตก และถึงแม้ว่าจะมีลักษณะของการเคลื่อนที่ (dynamic) แปรเปลี่ยน แต่ก็ไม่ใช่ว่าแต่ละปัจเจกจะสามารถแลกเปลี่ยนหรือทดแทนกันได้ (interchangeable) เพราะแต่ละปัจเจกล้วนมีความพิเศษเฉพาะตัว (unique) ที่แตกต่างกัน

2. ปัจเจกบุคคลแบบปรัชญาจวงจื่อมีอิสรภาพที่ไม่สิ้นสุด แต่ไม่ได้ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (egocentric) แบบสุดโต่ง เพราะปัจเจกบุคคลปรับตัวให้สอดคล้องกับตัวซึ่งมีลักษณะที่ไม่มีขอบเขตและไม่สามารถนิยามได้

3. ปัจเจกบุคคลแบบปรัชญาจวงจื่อเป็น "ปัจเจกนิยมสู่ภายใน (inward individualism)" กล่าวคือมีลักษณะที่สนับสนุนและแสวงหาปัจเจกภาวะภายในตัวมากกว่าการแสวงหาปัจเจกภาวะภายนอกอย่าง อาทิ สิทธิของความเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือสิทธิทางการเมือง โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Xu Keqian 徐克謙, "A Different Type of Individualism in Zhuangzi," pp. 456-460.

⁴⁰ ความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณทางศาสนามีการอ้างอิงถึงความคิดสองสิ่งได้แก่ "สัจภาวะ (reality)" และ ธรรมชาติของมนุษย์ที่จำเป็นและสามารถเข้าถึงสัจภาวะได้ ธรรมชาติของมนุษย์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ปรากฏในแบบอย่างทางศาสนาของการเติมเต็มทางจิตวิญญาณซึ่งสื่อถึงการก้าวพ้นบางอย่างอย่างจำเป็น. Nathaniel F. Barrett, "Wuwei and Flow: Comparative Reflections on Spirituality, Transcendence, and Skill in the Zhuangzi," *Philosophy East and West* 61, no. 4 (2011), p. 681.

ได้ ดังเช่นที่สวีเคอะเซียน (Xu Keqian) มองว่า*คัมภีร์จวงจื่อ*เป็นตัวอย่างของชนชั้นนักรบ (ซื่อ) ที่หลีกเลี่ยงจากความขัดแย้งของคุณค่าในสังคมเพื่อรักษาปัจเจกภาวะของตนเอง⁴¹ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการศึกษาการหลีกเลี่ยงแบบภาวะจะสอดคล้องกับการตีความกระแสหลักและความคิดบางส่วนใน*คัมภีร์จวงจื่อ* ทว่า ถ้าหากอ่านไม่ดีและเข้าใจไปว่าจวงจื่อสนับสนุนให้ยืนยันความบริสุทธิ์ทางศีลธรรมด้วยการหลีกเลี่ยงที่เป็นการถอนตัวออกจากพื้นที่ทางสังคมการเมืองเพียงอย่างเดียว จะทำให้ไม่เข้าใจบางตัวบทใน*คัมภีร์จวงจื่อ* ยกตัวอย่างเช่น *จวงจื่อ*3.1 “พ่อครัวติง” หรือ *จวงจื่อ*4.1 “เหยียนหยูไปรับราชการที่แคว้นเหว่ย” ที่จวงจื่อให้คำแนะนำเกี่ยวกับการผดุงชีวิตในขณะที่ยังอยู่ในพื้นที่ทางสังคมการเมือง ความไม่สอดคล้องดังกล่าวแสดงถึงความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการหลีกเลี่ยงที่ยังไม่ครอบคลุมถึงการหลีกเลี่ยงภายในสังคม

3. ความคิดเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงภายในสังคม

หวังป้ออธบายปรากฏการณ์ผู้หลีกเลี่ยงสังคมโดยจัดประเภทผู้หลีกเลี่ยงสังคมออกเป็นสามแบบ โดยจัดให้การหลีกเลี่ยงแบบจวงจื่อเป็นแบบที่สอง⁴² หวังป้ออคิดว่าจวงจื่อมองเห็นและตระหนักถึงรากฐานของภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงสังคมและปัญหาของของการหลีกเลี่ยงในยุคก่อนหน้าตนเองที่การหลีกเลี่ยง

⁴¹ Xu Keqian 徐克謙, "A Different Type of Individualism in Zhuangzi.", pp. 452-456.

⁴² การหลีกเลี่ยงแบบแรกคือการหลีกเลี่ยงแบบที่ถอนตัวออกจากพื้นที่ทางสังคมการเมืองยกตัวอย่างเช่นป้ออกับสูฉี การหลีกเลี่ยงแบบแรกมีภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกสองประการ ได้แก่ ประการแรก การถอนตัวจากพื้นที่ทางสังคมการเมืองกับการยังชีพ ผู้หลีกเลี่ยงแบบแรกจะต้องพบการทางเลือกระหว่างการถอนตัวออกจากพื้นที่ทางสังคมการเมืองและเผชิญกับความยากลำบากในการหาเลี้ยงชีพตัวเองในป่าเขาที่มีอาหารจำกัด หรือยอมแพ้และหาวิธีการหลีกเลี่ยงแบบอื่น ประการที่สอง ภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางศีลธรรมที่ต้องเลือกระหว่างคุณค่าทางศีลธรรมที่สำคัญสองอย่าง ยกตัวอย่างเช่น การหลีกเลี่ยงของป้ออกับสูฉีที่ปฏิเสธการรับราชการทำให้ล้มเหลวในการทำตามจารีตประเพณีของสังคมอันได้แก่การทำตามหน้าที่ของการเป็นบุตรและหน้าที่ของราษฎร การหลีกเลี่ยงที่เป็นการถอนตัวจากพื้นที่ทางสังคมการเมืองเช่นนี้เป็นต้นแบบของทางเลือกที่ทำให้เกิดความเสียหายที่จะทำให้ผู้คนยอมแพ้ที่จะบริหารบ้านเมืองและถอนตัวจากพื้นที่สังคมการเมือง

การหลีกเลี่ยงแบบที่สามคือการหลีกเลี่ยงในสมัยหลังจวงจื่อ การหลีกเลี่ยงแบบสุดท้ายคล้ายกับแบบที่สองตรงที่เป็นการหลีกเลี่ยงที่ยังคงดำรงชีวิตในพื้นที่ทางสังคม ทว่าการหลีกเลี่ยงในยุคหลังจวงจื่อมิได้กำหนดขอบเขตระหว่างการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายกับอำนาจทางการเมืองแบบจวงจื่อ และผู้หลีกเลี่ยงเป็นผู้ที่มีตำแหน่งทางการเมืองและมีแนวโน้มที่จะเชื่อมโยงการหลีกเลี่ยงเข้ากับความบ้า โดยตั้งใจแสดงออกถึงบุคคลิกที่แปลกประหลาดเพื่อแยกตนเองออกจากราชสำนักแทนที่จะประพฤติตนในแบบที่สังคมยอมรับเหมือนกับการหลีกเลี่ยงในแบบที่ผ่านมา ยกตัวอย่างเช่น ตงฟางซั่ว (東方朔) เป็นบัณฑิตที่มีความสามารถในราชวงศ์ฮั่น จักรพรรดิประทับใจในผลงานของตงฟางซั่วจึงทาบทามให้มารับตำแหน่งในราชสำนักซึ่งตงฟางซั่วก็ตอบรับตำแหน่ง ขณะดำรงตำแหน่งนั้นตงฟางซั่วมีพฤติกรรมที่แปลกประหลาดกว่าขุนนางทั่วไป อาทิ การใช้เสื่อคลุมห่ออาหารที่กินเหลือจากงานเลี้ยง หรือการเปลี่ยนภรรยาทุกปีโดยส่งภรรยาคนเก่ากลับไปยังบ้านเกิด เมื่อเปลี่ยนภรรยาจนเงินหมด จักรพรรดิได้เข้ามาช่วยเหลือมอบเงินที่จำเป็นต้องใช้ให้ตงฟางซั่ว เป็นต้น โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Wang Bo 王博, *Zhuangzi: Thinking Through the Inner Chapters.*, pp. 205-210.

ตั้งอยู่บนฐานของร่างกายที่เคลื่อนย้ายตนเองออกจากสังคมและจัดการติดต่อกับมนุษย์อย่างสิ้นเชิง รวมถึง การกำหนดขอบเขตระหว่างความบริสุทธิ์ (purity) และการทำให้แปดเปื้อน (pollution)⁴³ ดังนั้นจงจื่อจึง เสนอการหลีกเลี่ยงที่ตอบสนองต่อภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของการหลีกเลี่ยงแบบแรก จงจื่อตระหนักว่าการ เคลื่อนที่ทางกายภาพไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากชะตาที่จะต้องมีความสัมพันธ์ส่วนบุคคลและหน้าที่ที่จะต้องเชื่อ ฟังผู้ปกครองไปได้ การหลีกเลี่ยงแบบจงจื่อจึงมิได้ตั้งอยู่บนฐานของร่างกายหรือการเคลื่อนย้ายทางกายภาพ แต่เป็นการหลีกเลี่ยงภายใน (inner emigration) ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงบนฐานของจิต/ใจ กล่าวคือ การหลีกเลี่ยง “เป็น หนทางการดำเนินชีวิตที่จิต/ใจเป็นอิสระและมีอัตตาณัติในสภาวะที่ปราศจากการพึ่งพาสิ่งอื่น ยังคงการ แยกตัวจากสังคมเอาไว้ได้โดยมิต้องหลบซ่อนจากโลก”⁴⁴ แม้ทางกายภาพจะดำรงชีวิตอยู่ในโลกแต่ก็ยังคง ลักษณะที่แยกตัวออกจากสังคมเอาไว้ได้โดยแบ่งแยกร่างกายออกจากจิต/ใจอย่างสิ้นเชิง⁴⁵

ในทัศนะของจงจื่อ จิต/ใจมีความพิเศษตรงที่สามารถขัดเกลาให้เป็นอิสระได้แม้ว่าร่างกายจะดำรง อยู่ในสังคม อย่างไรก็ตาม จงจื่อเข้าใจว่าร่างกายเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการมีชีวิต การหลีกเลี่ยงแบบจงจื่อจึง เป็นการใช้ชีวิตในสังคมด้วยการบริหารจัดการระหว่างการแยกออกกับการเกี่ยวข้อง กล่าวคือเป็นการหลีกเลี่ยง ที่จิต/ใจอยู่ในโลกที่สูงกว่าโลกสามัญ ในขณะที่เดียวกันก็บริหารจัดการร่างกายที่ยังคงติดต่อกับผู้อื่นในสังคม โดยหาจุดสมดุลระหว่างการติดต่อกับผู้อื่นที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพของร่างกายและข้อ เรียกร้องทางพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม⁴⁶ การหลีกเลี่ยงแบบจงจื่อมีตั้งอยู่บนฐานของการกำหนด ขอบเขตระหว่างความบริสุทธิ์กับการทำให้แปดเปื้อนแบบบัวอี้กับสูฉีแต่แบ่งแยกระหว่างการใช้ชีวิตอย่าง เรียบง่าย (simple living) กับอำนาจทางการเมือง (political power) การที่การหลีกเลี่ยงแบบจงจื่อไม่ได้ ออกจากพื้นที่ทางสังคมโดยสิ้นเชิง ทว่ายังคงดำรงชีวิตท่ามกลางสามัญชนในสังคมโดยที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอำนาจ ทางการเมือง

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับหวังปู้ว่ามีความคิดเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงภายในสังคมอยู่ใน *คัมภีร์จงจื่อ* แต่ผู้วิจัย คิดว่าคำอธิบายของหวังปู้ที่เสนอว่าการหลีกเลี่ยงภายในสังคมเป็นการตอบสนองต่อปัญหาภาวะกลืนไม่เข้า คายไม่ออกของการหลีกเลี่ยงในรูปแบบที่ถอนตัวออกจากพื้นที่ทางสังคมการเมือง ยังไม่ครอบคลุมบางมิติของ การหลีกเลี่ยงในสังคม ผู้วิจัยเสนอว่าการหลีกเลี่ยงภายในสังคมเป็นการตอบสนองต่อความคิดเกี่ยวกับตัวตนแบบ ปรัชญาขงจื่อ ผู้วิจัยเสนอว่าปรัชญาขงจื่อวิพากษ์เกี่ยวกับตัวตนแบบปรัชญาขงจื่ออันได้แก่การทำนามให้ เทียงและการเป็นแบบอย่างทางคุณธรรม ข้อจำกัดของบรรทัดฐานทางศีลธรรม และการรักษาชีวิตเพื่อทำ ประโยชน์ให้สังคม และเสนอการหลีกเลี่ยงภายในสังคมด้วยการพำเลือนตัวตนที่สร้างขึ้นและถูกรับรู้บนฐาน

⁴³ Wang Bo 王博, *Zhuangzi : Thinking Through the Inner Chapters.*, pp. 202-204.

⁴⁴ Ibid., pp. 205-206.

⁴⁵ Ibid., p. 204.

⁴⁶ Ibid., pp. 205-206.

ของความคิดเกี่ยวกับตัวตนแบบปรัชญาขงจื้อ เพื่อบริหารและรักษาปัจเจกภาวะอันได้แก่อิสรภาพและตัวตนเดิมแท้ โดยมีสมมติฐานล่วงหน้าว่าการหลีกหนีภายในสังคมมีความสอดคล้องกันกับการตีความแบบทางเลือกเกี่ยวกับอิสรภาพซึ่งต่างไปจากการตีความกระแสหลัก⁴⁷ เนื่องจากข้อจำกัดของพื้นที่ ในบทความชิ้นนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเพียงข้อวิพากษ์เกี่ยวกับการทำนามให้เที่ยงและการเป็นแบบอย่างทางคุณธรรม และวิธีการดำรงชีวิตในสังคมไปพร้อมกับการหลีกหนีจากความคิดดังกล่าว

การหลีกหนีภายในสังคมคือการหลีกหนีที่ไม่จำเป็นต้องถอนตัวออกจากพื้นที่ทางการเมืองหรือพื้นที่ทางสังคม การหลีกหนีดังกล่าวเป็นไปได้เพราะเป็นการจัดการกับภายในจิต/ใจของตนเอง ทั้งนี้มีได้หมายความว่า การหลีกหนีดังกล่าวเป็นการปฏิเสธความจริงและหลบหนีเข้าไปอยู่ในโลกส่วนตัวในจิต/ใจ การจัดการภายในจิต/ใจในที่นี้คือการจัดการกับมุมมอง กรอบคิด การรับรู้คุณค่า หรือการทำความเข้าใจโลกของปัจเจกบุคคล สิ่งภายในเหล่านี้ส่งผลต่อการรับรู้และการกำหนดวิถีการดำเนินชีวิตของตัวตนซึ่งส่งผลต่อการปฏิสัมพันธ์กับโลก ไม่ว่าจะเป็นการตีความกระแสหลักหรือการตีความทางเลือกล้วนเห็นพ้องกันว่าใน *คัมภีร์จวงจื้อ* มีการวิจารณ์ถึงคุณค่าที่สังคมผลิตสร้างขึ้นโดยเฉพาะบรรทัดฐานทางศีลธรรมของปรัชญาขงจื้อที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าต่างๆ อาทิ การมีเส้นแบ่งทางศีลธรรมที่จำกัดชัดเจน หรือการปฏิบัติตนให้สมกับนามในสายตาของปรัชญาขงจื้อคุณค่าเหล่านี้เปรียบได้กับพันธนาการที่กักขังควบคุมปัจเจกบุคคลเป็นผลให้เกิดความตึงเครียดภายในตัวตน การหลีกหนีภายในสังคมเป็นการหลบหนีจากพันธนาการและจัดการกับความตึงเครียดที่เกิดขึ้น โดยวิธีการการพำเลียงเส้นแบ่งที่ชัดเจนทางศีลธรรมและพำเลียงความเข้มข้นของตัวตนที่เกิดจากการยึดถือคุณค่าแบบปรัชญาขงจื้อ เมื่อตัวตนแบบปรัชญาขงจื้อพำเลียงไปตัวตนที่แท้ก็จะปรากฏ การหลีกหนีภายในสังคมไม่ใช่เพียงแค่การได้มาซึ่งอิสรภาพของตัวตนแต่เพียงภายในเท่านั้น แต่การหลีกหนีภายในสังคมในแง่หนึ่งยังเป็นการบริหารอิสรภาวะของปัจเจกบุคคล อันมาจากการพำเลียงกรอบคิดที่จำกัดทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถทอ้งไปตามเป้าหมายของตนเองได้ผ่านการใช้ชีวิตภายในสังคม

⁴⁷ เจียงเทา (Jiang Tao) และ เมอร์เซดีส วาลมีซ่า (Mercedes Valmisa) โต้แย้งการตีความแบบก้าวเตี้ยงโดยเจียงได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับคำว่า “การแปรเปลี่ยน (物化/อู่ฮั่ว)” ว่ามีนัยสำคัญของการแปรเปลี่ยน “ร่วมกับ” สรรพสิ่งอย่างสอดคล้องลงตัว (fitting) โปรดดูเพิ่มเติมที่ Jiang Tao 蔣韜, "Two Notions of Freedom in Classical Chinese thought : The concept of *Hua* in the *Zhuangzi* and the *Xunzi*," p. 466. และ Mercedes Valmisa, "The happy slave isn't free: Relational autonomy and freedom in the *Zhuangzi*," *Philosophy Compass* 14, no. 3 (2019), p. 10. ทั้งนี้ในบทความชิ้นนี้ผู้วิจัยจะไม่เข้าร่วมการถกเถียงและไม่เลือกถือว่าความคิดเกี่ยวกับตัวตนเดิมแท้ของปรัชญาขงจื้อเป็นแบบมีสสารัตถะหรือไม่มีสสารัตถะ เนื่องจากการตอบคำถามเกี่ยวกับสสารัตถะของตัวตนได้ส่งผลต่อสมมติฐานของบทความที่ว่าความคิดเกี่ยวกับการหลีกหนีใน *คัมภีร์จวงจื้อ* เป็นไปเพื่อรักษาตัวตนเดิมแท้ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อถกเถียงเกี่ยวกับสสารัตถะของตัวตนเดิมแท้ที่ Chris Jochim, "Just Say No to "No Self" in *Zhuangzi*," in *Wandering at Ease in the Zhuangzi*, ed. Roger T. Ames (Albany: State University of New York Press, 1998), pp. 35-74.

3.1 หลีกหนีจากนามและชื่อเสียงซึ่งเป็นดั่งพันธนาการ

นาม (名/หมิง) หมายถึง ชื่อหรือค่านามที่ใช้เรียกขานสิ่งทั่วไป ค่านามชี้เฉพาะ การใช้คำหรือการเลือกใช้คำ ขงจื๊อมองว่า “การทำนามให้เที่ยง (正名/เจิ้งหมิง)” เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการเมืองการปกครอง (หลุนอี่วี่ 13.3) ในแง่หนึ่งอาจกล่าวได้ว่าขงจื๊อเล็งเห็นถึงผลกระทบทางการเมืองการใช้คำเรียกขานอย่างไม่ตรงกับความหมายซึ่งเป็นผลทำให้เกิดความเข้าใจที่ความหมายที่คลาดเคลื่อนในหมู่ราษฎร นามจึงมีความสำคัญที่ทำให้ผู้คนมีชุดความเข้าใจร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ไม่เพียงแต่ทำให้การปกครองของผู้ปกครองเป็นไปได้โดยสะดวกขึ้นเท่านั้น ทว่าการทำนามให้เที่ยงยังมีนัยของบรรทัดฐานทางจริยศาสตร์อีกด้วย

ในแง่หนึ่งการทำนามให้เที่ยงเป็นบรรทัดฐานทางศีลธรรมที่ตัดสินการกระทำของบุคคลว่าควรหรือไม่ควรทำอะไร การทำนามให้เที่ยงคือการทำให้สิ่งที่นามบ่งถึง (reference) ตรงกับนาม ในสังคมมนุษย์บุคคลผู้หนึ่งมีหลาย “นาม” โดยที่นามดังกล่าวคือสิ่งที่บ่งบอกบทบาทและความสัมพันธ์ที่บุคคลผู้หนึ่งมีต่อผู้อื่นในสังคม อาทิ บิดา มารดา ชุนนาง การทำนามให้เที่ยงคือการกระทำที่เหมาะสมกับบทบาทที่คนผู้นั้นถูกรับรู้และถูกเรียกขานในสังคม “ผู้ปกครองเป็นผู้ปกครอง ชุนนางเป็นชุนนาง บิดาเป็นบิดา บุตรเป็นบุตร” (หลุนอี่วี่ 12.11)

มากไปกว่านั้น การทำนามให้เที่ยงยังเป็นการขัดเกลาดำเนินเพื่อใหกลายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อีกด้วย การกระทำตนให้สมกับบทบาทนั้นไม่ใช่เพียงแต่การสักแต่กระทำโดยแสดงออกภายนอกให้ผู้อื่นเห็นเท่านั้น แต่ต้องกระทำโดยมีคุณธรรมอยู่ในจิต/ใจด้วย กล่าวคือเป็นการกระทำที่เป็นไปโดยเข้าใจความหมายของการกระทำ ยกตัวอย่างเช่น การเป็นบุตรที่ดีจะต้องมีความกตัญญูต่อบิดามารดา การกตัญญูไม่ได้หมายถึงการให้ข้าวให้น้ำเท่านั้น เพราะการกระทำเช่นนั้นไม่ต่างอะไรกับการเลี้ยงดูสัตว์ ดังนั้นการดูแลบิดามารดาจะต้องมีความเคารพด้วย (หลุนอี่วี่ 2.7) ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า นอกจากการแสดงออกภายนอกจะต้องเหมาะสมกับบทบาทแล้ว ในการกระทำแต่ละครั้งเราจะต้องมีความรู้สึกภายในที่เหมาะสมกับบทบาทนั้นด้วย

กล่าวได้ว่า ปรัชญาขงจื๊อมองว่ามนุษย์โดยธรรมชาติแล้วจำเป็นต้องได้รับการขัดเกลาดำเนินเพื่อที่จะได้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์หรือ “วิญญูชน” (君子/จวินจื่อ) เพื่อเป็นแบบอย่างของการกระทำที่ตรงกับนามและทำให้ผู้คนรอบข้างเข้าใจความหมายเกี่ยวกับบทบาทของตนเองและจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของตนเองในสังคมได้อย่างถูกต้อง หนึ่งในวิธีการขัดเกลาคือการแสดงออกทั้งภายในและภายนอกอย่างเหมาะสมกับบทบาทของตนกระทั่งการกระทำอย่างเหมาะสมนั้นกลายเป็นหนึ่งเดียวกับตัวตนและสามารถแสดงออกได้อย่างเป็นธรรมชาติ “เมื่ออายุ 70 เราทำตามใจปรารถนาได้โดยไม่ละเมิดครรลอง” (หลุนอี่วี่ 2.4) อย่างไรก็ตาม

ในทัศนะของปรัชญาจงจื่อความคิดเรื่องการทำนามให้เที่ยงและการเป็นแบบอย่างทางคุณธรรมเปรียบตั้ง
พันธนาการ⁴⁸อันเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความตึงแย้งในตัวตน

ก. ความตึงแย้งอันเกิดจากการทำนามให้เที่ยงและการเป็นแบบอย่างทางคุณธรรม

1.) ความตึงแย้งในระดับตัวตน

จงจื่อมองว่าการทำนามให้เที่ยงและการเป็นแบบอย่างที่ดีนั้นมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความตึงแย้ง
ของตัวตน เพราะว่าการทำนามให้เที่ยงและการเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นการทำเพื่อชื่อเสียงของตนเองและ
นำไปความรู้แบบของตนเองไปใส่ให้ผู้อื่นอันทำให้เกิดความขัดแย้งและการถกเถียงกัน เนื่องจากแต่ละคน
ต่างคิดว่าการกระทำของตนมีคุณธรรมเพราะเป็นไปตามอุดมการณ์ที่ดีของตนเอง

สังเกตได้จากจงจื่อ 4.1⁴⁹ ในตัวบทนี้ตัวละคร “เหยียนหุย”⁵⁰ที่เป็นตัวแทนความคิดแบบปรัชญา
ขงจื่อต้องการน้อมนำคำสอนของขงจื่อที่สอนว่าให้ไปแก้ไขสถานการณ์ในแคว้นที่วิฤกตเหมือนกับหมอที่ไป
รักษาคนไข้ เหยียนหุยจึงอาสาที่จะไปรับราชการที่แคว้นเหว่ยเนื่องจากได้ยินว่า “เจ้าแคว้นเหว่ยเยาว์วัย
มาก กระทำการต่างๆ ตามอำเภอใจ ไม่คิดใคร่ครวญถึงการปกครองบ้านเมือง และไม่เห็นความผิดพลาดของ
ตน” จงจื่อในคราวของ “ขงจื่อ”⁵¹ เตือนเหยียนหุยว่าถ้าหากเหยียนหุยตัดสินใจไปรับราชการและใช้ความรู้

⁴⁸ พันธนาการในที่นี้หมายถึงข้อจำกัดของชีวิตมนุษย์ ใน*คัมภีร์จงจื่อ*มีการกล่าวถึงข้อจำกัดของมนุษย์เอาไว้สองประการ
ได้แก่ “ชะตา(命/มิ่ง) และหน้าที่ (義/อี้)” (จงจื่อ 4.3) ชะตาคือการแปรเปลี่ยนของสวรรค์หรือธรรมชาติ อาทิ กลางวันและ
กลางคืน ชีวิตและความตาย การรอดชีวิตและการแตกดับ ความหิวและความกระหาย และหน้าที่คือความรับผิดชอบที่
ตามมาจากตำแหน่งในสังคม ทั้งสองสิ่งมีลักษณะร่วมกันคือไม่ว่าจะอยู่ที่ใดในโลกก็ตาม มนุษย์ย่อมพบกับข้อจำกัดทั้งสอง
ยกตัวอย่างเช่น การที่เราไม่สามารถเลือกเกิดในครอบครัวที่ต้องการ หรือการที่จิต/ใจของเด็กมีความรักความผูกพันต่อ
บิดามารดาที่คือชะตา และการที่บุตรธิดามีหน้าที่ดูแลบิดามารดา หรือมีหน้าที่ต้องเคารพเชื่อฟังเจ้าผู้บังคับบัญชาที่คือน้ำที่

⁴⁹ สุริติ ปรัชชาธรรม (แปลและเขียนบทนำ), จงจื่อ ฉบับสมบูรณ์, หน้า 136.

⁵⁰ ตามประวัติศาสตร์เหยียนหุยเป็นลูกศิษย์คนโปรดของขงจื่อเนื่องจากมีคุณลักษณะใกล้เคียงกับวิญญูชนในอุดมคติของ
ขงจื่อมากที่สุดสังเกตได้จากการที่ขงจื่อชื่นชมว่าเหยียนหุยเป็นผู้มีปัญญาและสามารถทำให้คำสอนของขงจื่อออกเผยใน
หลุนอี่ 6.9 และ 2.9 ประกอบกับใน*หลุนอี่* 11.8 และ 11.9 การที่ขงจื่อแสดงความโศกเศร้าเป็นอันมากต่อการตายของเห
ยียนหุยถึงกับอุทานคร่ำครวญว่า “โอ! สวรรค์ทำลายข้า! สวรรค์ทำลายข้า!” ก็แสดงให้เห็นถึงความเอ็นดูและความคาดหวัง
ของขงจื่อที่มีต่อเหยียนหุย ทั้งนี้สุวรรณา สถาอานันท์อภิปรายเกี่ยวกับประเด็นนี้เอาไว้ที่น่าสนใจ โปรดดูเพิ่มเติมที่
สุวรรณา สถาอานันท์ (แปลและเขียนบทนำ), *หลุนอี่*: ขงจื่อสนทนา, หน้า 11-14.

⁵¹ การนำชื่อของบุคคลในประวัติศาสตร์หรือบุคคลร่วมสมัยมาใช้กับตัวละครที่ถ่ายทอดความคิดที่ตรงกันข้ามกับความคิด
ของเจ้าของชื่อตามประวัติศาสตร์เป็นวิธีการทางการเขียนเชิงเสียดสีแบบหนึ่งที่ปรากฏใน*คัมภีร์จงจื่อ* ตัวบทอื่นที่มี
ลักษณะเช่นนี้นอกจากจงจื่อ 4.1 ที่ผู้วิจัยยกมาในบทความนี้ ยกตัวอย่างเช่น จงจื่อ 6.9 ที่ขงจื่อขอเป็นลูกศิษย์ของเหยียน
หุย หรือ จงจื่อ 28.11 เหยียนหุยตอบขงจื่อว่าไม่ต้องการเข้ารับราชการเพื่อแสวงหาผลประโยชน์อีกเพราะตนเองมีพื้นที่ทำ
กินมากพอแล้ว โปรดดูเกี่ยวกับวิธีการเขียนใน*คัมภีร์จงจื่อ* เพิ่มเติมที่ A.C. Graham, trans., *Chuang-Tzu: The Inner*

เกี่ยวกับคุณธรรมของตนเองแก้ไขพฤติกรรมของเหี้ยมหวัง เหี้ยมหนุ่ยจะต้องขัดแย้งกับเหี้ยมหวังและมีอันตรายต่อชีวิต เพราะแม้ว่าเหี้ยมหนุ่ยจะมีเจตนาที่ต้องการทำเพื่อประโยชน์ของบ้านเมือง การทำเพื่อบ้านเมืองนั้นตั้งอยู่บนอุดมการณ์แบบปรัชญาขงจื้อ ที่มองว่าการเป็นวิญญูชนและเป็นแบบอย่างแก่คนอื่นจะทำให้บ้านเมืองดีได้ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วความเป็นอยู่ของบ้านเมืองที่ดีคือสิ่งที่รับรองการกระทำของเหี้ยมหนุ่ยว่าเป็นการกระทำที่มีคุณธรรม กล่าวได้ว่าเหี้ยมหนุ่ยทำไปเพื่อชื่อเสียงของตนเอง จวงจื่อชี้ให้เห็นว่าทุกคนล้วนคิดว่าอุดมการณ์ของตนเองดีและมองว่าการกระทำของตนเองมีคุณธรรมกันทั้งนั้น ถ้าหากเหี้ยมหนุ่ยไปแค้นเหี้ยมเพื่อชื่อเสียงของตนเองย่อมต้องขัดแย้งกับเหี้ยมหวังที่ยึดตามอุดมการณ์ของตนเองเช่นกัน “คุณธรรมถูกทำลายด้วยชื่อเสียงชื่อเสียงและความรู้นั้นเกิดจากการถกเถียงโต้แย้ง ชื่อเสียงเป็นสิ่งซึ่งอาจทำลายมนุษย์ และความรู้(ทางศีลธรรม-ผู้วิจัย)ก็เป็นเครื่องมือสำหรับการวิวาทะ ทั้งสองสิ่งนี้ต่างเป็นเครื่องมืออันชั่วร้าย ไม่ใช่สิ่งซึ่งนำเจ้าไปสู่ความสำเร็จ”⁵²

จวงจื่อชี้ให้เห็นว่าหากเดินทางไปแค้นเหี้ยม เหี้ยมหนุ่ยจะต้องพบกับความตึงเครียดระหว่างความต้องการทำให้เพื่อบ้านเมืองสมกับการเป็นวิญญูชนและการเป็นขุนนางที่ดีที่จะต้องเชื่อฟังผู้ปกครอง ซึ่งเหี้ยมหนุ่ยมีทางเลือกสองทางในการตอบสนอง ทางแรก ถ้าหากเหี้ยมหนุ่ยยึดมั่นในครรลองธรรมและยืนกรานในหลักความถูกต้องกับเหี้ยมหวังชีวิตก็จะตกอยู่ในอันตราย “หากเจ้าไม่เข้าใจจิตใจมนุษย์แล้วไซ้ไรที่ว่ากลับไปปรากฏกายต่อหน้าทรรราช และพยายามบีบคั้นให้เขาสดับมนุสธรรมและความถูกต้องดีงาม...นี่เป็นเพียงการใช้จุดบกพร่องของผู้อื่นเพื่อแสดงความเลิศเลอของตัวเองเท่านั้น เจ้าอาจถูกประณามว่าเป็นภัยต่อผู้อื่น ผู้ที่เป็นภัยต่อผู้อื่นย่อมถูกตอบโต้และประสพหายนะ เจ้าอาจถูกทำลายพินาศโดยคนผู้นี้”⁵³ ทางที่สอง ถ้าเหี้ยมหนุ่ยยอมคล้อยตามเหี้ยมหวัง เขาก็จะถูกผู้ปกครองเอาเปรียบและความตั้งใจที่แก้ไขวิกฤติของแค้นเหี้ยมเพื่อทำตามอุดมการณ์ก็จะไม่บรรลุผล “หากเจ้ายอมสยบตั้งแต่แรกก็จะมีที่สิ้นสุด แน่ใจได้ว่าคำแนะนำอันเร่าร้อนของเจ้าจะไม่ได้ได้รับความเชื่อถือ” “บรรดาภักษัตริย์และขุนนางย่อมอยู่เหนือผู้อื่นและย่อมมีชัยในการถกเถียง เจ้าจะพบว่าชัยชนะของเจ้าพรั่มัว สีหน้าแปรเปลี่ยน พยายามลละล้าละลักเพื่อกล่าวคำขออภัย ท่าทีของเจ้าก็จะยิ่งนอบน้อม กระทั่งจิตของเจ้าคล้อยตามสนับสนุนไปในที่สุด”⁵⁴ หากมองย้อนกลับไปก่อนหน้าในหัวข้อ 1.1 เราได้เห็นแล้วว่าเมื่ออยู่ในตำแหน่งราชการแต่ไม่สามารถทำประโยชน์ให้สังคมได้ ขงจื้อแนะนำให้หลีกหนีเพื่อรอโอกาสอันเหมาะสมที่จะรับราชการอีกครั้ง และขงจื้อให้ความสำคัญกับการรักษาชีวิตเพื่อรอโอกาสทำประโยชน์แก่สังคมมากกว่าการยึดมั่นในครรลองธรรมจนถึงแก่ความตาย เมื่อมอง

Chapters (Indianapolis: Hackett, 2001)., pp. 199-202. และ Wang Bo 王博, *Zhuangzi: Thinking Through the Inner Chapters.*, pp. 21-26.

⁵² จวงจื่อ4.1 สุริติ ปรัชชาธรรม (แปลและเขียนบทนำ), จวงจื่อ ฉบับสมบูรณ์., หน้า 132.

⁵³ จวงจื่อ4.1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 132-133.

⁵⁴ จวงจื่อ4.1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

กลับมาที่กรณีของเหยียนหุ่ยในบทนี้ที่เป็นตัวแทนความคิดของขงจื้อ ตามการถ่ายทอดของขงจื้อ เราจะพบว่าไม่ว่าเหยียนหุ่ยจะเลือกทางใดทางหนึ่งในสองทางนี้ก็จะต้องประสบกับปัญหาทั้งสิ้น ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการยึดถืออุดมการณ์ความคิดเกี่ยวกับตัวตนแบบปรัชญาขงจื้อนั่นเองที่ทำให้เหยียนหุ่ยมองว่าเหยี่ยวหวังสมควรได้รับการสั่งสอนตักเตือนและมีความยึดมั่นที่จะมีชื่อเสียงที่ดีด้วยการเป็นแบบอย่างทางคุณธรรม

2.) ปัญหาในระดับอุดมการณ์ทางความคิด

การที่เหยียนหุ่ยในหัวข้อที่แล้วต้องเผชิญกับความตึงเครียดในตัวตน กล่าวได้ว่ามาจากการยึดถือและขัดเกลาตัวตนตามอุดมการณ์แบบปรัชญาขงจื้อ *คัมภีร์จวงจื่อ* วิพากษ์ว่าอุดมการณ์ที่ต้องการยุติความวุ่นวายในสังคมด้วยการทำนามให้เที่ยงและการเป็นแบบอย่างทางคุณธรรมแก่ผู้อื่นมีปัญหาในสองประเด็น

ประเด็นแรก ปรัชญาโบราณที่เป็นแบบอย่างทางคุณธรรมซึ่งขงจื้อเคารพยกย่องไม่สามารถหยุดยั้งความวุ่นวายในสังคม ยิ่งกว่านั้นยังเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนวงจรความชั่วร้ายซึ่งเป็นปัญหาที่ขงจื้อต้องการแก้ไข เราจะเห็นประเด็นนี้ได้ใน *จวงจื่อ* 4.1 ที่ขงจื้อในคราบขงจื้อยกตัวอย่างว่า ผู้ปกครองในสมัยก่อนที่เป็นทรราชย์กับผู้ปกครองที่มีชื่อเสียงในด้านคุณธรรม อาทิ เหยาและอวี ล้วนแต่ทำสงครามสังหารผู้คนโดยยึดมั่นในอุดมการณ์ของตนเองและยึดมั่นในชื่อเสียงที่ดีของตนเองไม่ต่างกัน นอกจากนี้ *คัมภีร์จวงจื่อ* ยังชี้ให้เห็นว่าบุคคลผู้เป็นแบบอย่างทางคุณธรรมที่ผู้คนยึดถือไม่ใช่ตัวอย่างที่ดีที่ควรยึดถือ เพราะคนเหล่านั้นไม่ได้มีคุณธรรมที่สมบูรณ์ดังคำกล่าวใน *จวงจื่อ* 29.2 ที่กล่าวว่า “บุรุษทั้งเจ็ดนี้ได้รับการยกย่องเชิดชูอย่างสูงส่งจากโลก แต่เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว ทั้งหมดต่างทำลายธรรมชาติดั้งเดิมของตนเองเพื่อผลประโยชน์ ช่างเป็นความน่าอดสูอย่างยิ่ง”⁵⁵

ประเด็นที่สอง ไม่จำเป็นเสมอไปที่ว่าการแสดงออกที่ตรงกันทั้งภายในและภายนอกจะบ่งถึงการเป็นผู้มีคุณธรรม *คัมภีร์จวงจื่อ* แสดงความเป็นไปได้ของตัวอย่างแย้งให้เห็นโดยการเปิดจินตนาการของผู้อ่านผ่านการล้อเลียนใน *คัมภีร์จวงจื่อ* บทที่ 5 ที่กล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับเหล่าคนที่มีร่างกายไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ บ้างถูกตัดเท้า บ้างเป็นชายอัมปลั๊กซ์ หรือบ้างก็ขาเป๋หลังค่อมปากแห้ว ตามความคิดแบบปรัชญาขงจื้อ วิญญาณผู้เป็นตัวอย่างทางคุณธรรมที่ได้รับการขัดเกลาผ่านธรรมเนียมจารีตมาจะสามารถแสดงออกภายนอกและรู้สึกภายในได้อย่างเหมาะสมในทุกอิริยาบถ และบุคคลรอบข้างจะถูกดึงดูดด้วยพลังของคุณธรรม อย่างไรก็ตาม เหล่าคนที่มีรูปร่างไม่สมประกอบในบทที่ 5 ไม่ได้มีลักษณะภายนอกที่ใกล้เคียงกับผู้มีคุณธรรมเลยแม้แต่น้อย ถึงอย่างนั้นพวกเขากลับมีชื่อเสียงหรือมีคุณธรรมที่สามารถดึงดูดผู้คนทั้งได้อย่างน่าอัศจรรย์ ลักษณะที่ไม่สอดคล้องกันเช่นนี้เป็นการวิพากษ์ความคิดของเหล่าปราชญ์ที่มองว่าตำแหน่งทางสังคมของพวกเขาตั้งอยู่บนฐานของความคู่ควรเหมาะสมและความมั่งคั่งส่วนตัวซึ่งพวกเขามี

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 482.

มากกว่าคนอื่น⁵⁶ ยิ่งไปกว่านั้น เราไม่สามารถมั่นใจได้ว่าบุคคลที่แสดงออกราวกับว่าเป็นผู้มีคุณธรรมนั้น แท้จริงแล้วไม่ได้กำลังเสแสร้งอยู่ มหาโจรจื่อ (จวงจื่อ29.1) เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของการมีนามที่ไม่ตรงกับสิ่งที่นามบ่งถึง สังเกตได้จากกรณีที่ “ขงจื่อ” กล่าวเสียดสีมหาโจรจื่อว่าน่าเสียดายที่เป็นโจรทั้งที่จื่อเป็นผู้ที่มีรูปร่างบุคลิกลักษณะของผู้มีคุณธรรม คำกล่าวเสียดสีของ “ขงจื่อ” เป็นตัวแทนของการมีความคิดเรื่องการทำนามให้ตรงกับสิ่งที่นามบ่งถึง อย่างไรก็ตาม มหาโจรจื่อได้โต้ตอบ “ขงจื่อ” ด้วยปัญหาในประเด็นแรกตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่าการที่ขงจื่อเข้าไปร่วมเสนอความคิดทางการเมืองเป็นกระพือความขัดแย้งและเป็น การส่งเสริมสงครามและความรุนแรง การมุ่งทำตามอุดมการณ์และทำเพื่อชื่อเสียงของตนเองของ “ขงจื่อ” ไม่ต่างอะไรกับโจร เป็น “ขงจื่อ” เองต่างหากที่เป็นโจรซึ่งกำลังเสแสร้งเป็นผู้มีคุณธรรม

มหาโจรจื่อเป็นตัวแทนของการวิพากษ์ว่านามที่สังคมเป็นผู้กำหนดให้ไม่จำเป็นที่จะต้องนิยามสิ่งที่มีอยู่ในตัวเรา ยกตัวอย่างเช่น จื่อซึ่งมีคุณธรรมแต่ถูกสังคมกำหนดให้เป็นโจร ในขณะที่ “ขงจื่อ” ปฏิบัติตนไม่ต่างจากอะไรจากโจรแต่กลับได้รับการยกย่องว่าเป็นวิญญูชนผู้มีคุณธรรม นอกจากนี้ เราไม่จำเป็นที่จะต้องทำให้สิ่งที่มีอยู่ในตัวเราเป็นไปตามนามที่สังคมกำหนด เพราะการทำเช่นนั้นเป็นการทำลายตัวตนที่ดั้งเดิมของตนเอง

ข. วิธีการหลีกเลี่ยงจากพันธนาการของนามและการเป็นแบบอย่างทางคุณธรรม

1.) ภายนอกคล้ายตามแต่ภายในไม่ระบุตนเองเข้ากับนาม

ไม่เพียงแต่ปฏิเสธข้อเสนอเรื่องความสอดคล้องกันระหว่างภายในและภายนอกของปรัชญาขงจื่อเท่านั้น แต่*คัมภีร์จวงจื่อ*ยังนำความไม่สอดคล้องกันระหว่างภายในและภายนอกมาใช้เป็นวิธีการในการรับมือกับอำนาจทางการเมืองอีกด้วย⁵⁷ ภายใน*คัมภีร์จวงจื่อ*เราจะเห็นลักษณะของการใช้ความไม่สอดคล้องกันระหว่างภายในและภายนอกเพื่อหลีกเลี่ยงจากพันธนาการและการส่งเสริมความชั่วร้ายของนามและการเป็นแบบอย่างทางคุณธรรม

การหลีกเลี่ยงแบบแรกเป็นการดำรงชีวิตอยู่ในบทบาททางสังคมแต่ไม่ขัดเกลาตัวตนของตนเองให้ เป็นไปตามบทบาทที่สังคมกำหนด ไม่ปล่อยให้จิตใจหรืออารมณ์ความรู้สึกภายในเป็นไปตามความเหมาะสมที่สังคมกำหนดให้ ยกตัวอย่างเช่น ใน*จวงจื่อ*4.1เหยียนหุยยื่นกรานที่จะไปรับราชการที่แคว้น เหว่ย แต่ไม่มีวิธีใดที่เหยียนหุยจะสามารถรอดพ้นจากอันตรายได้เลย จวงจื่อในคราบขงจื่อเห็นดังนั้นก็ได้ห้ามปรามไม่ให้เหยียนหุยไป แต่ได้กล่าวแนะนำถึงวิธีการเอาตัวรอดให้กับเหยียนหุย ขงจื่อแนะนำให้ใช้วิธี “การอด (fasting)” อย่างไรก็ตาม การอดดังกล่าวไม่ใช่การงดเว้นในเชิงศาสนา แต่เป็นการทำจิตใจให้ว่าง

⁵⁶ Moeller and D'Ambrosio, *Genuine Pretending: On The Philosophy Of The Zhuangzi.*, p.99.

⁵⁷ D'Ambrosio and Moeller, "Authority without Authenticity: The Zhuangzi's Genuine Pretending as Socio-Political Strategy.", p. 3.

(the fasting of the mind) จากการยึดติดกับชื่อเสียง “แต่อย่าหลงไปกับชื่อเสียง หากเหวี่ยงหวังรับฟัง เจ้าจง ขับขาน หากไม่ก็จงนิ่งเฉยเสีย”⁵⁸ และไม่ปล่อยให้บทบาท คุณค่า หรือบรรทัดฐานทางสังคมเข้ามาทำลาย ความดั้งเดิมของตน “ปิดประตู ปิดช่องเปิดรับ ให้ความเป็นหนึ่งเดียวเป็นที่พำนัก” ด้วยวิธีนี้เหยียนหยูจะ สามารถเป็นอิสระภายใต้ข้อจำกัดหรือ “ท่องไปในกรงของเหวี่ยงหวัง” ได้

จงจ้อมองว่าเป็นเรื่องง่ายที่เราจะปกป้องตนเองจากอันตรายด้วยการล้มเลิกความตั้งใจและหลีกเลี่ยง ออกจากสังคม แต่ถ้าหากทำอย่างนั้นความปรารถนาส่วนตัวของเราจะไม่มีวันสำเร็จ สิ่งที่ยากกว่าคือการ ทำตามความปรารถนาของตนเองได้โดยไม่ถูกพันธนาการ “เป็นเรื่องง่ายที่จะไม่เดิน สิ่งที่ยากคือการเดินโดยไม่ สัมผัสพื้นดิน”⁵⁹ มีแต่การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมโดยไม่ปล่อยให้สิ่งภายนอก ยกตัวอย่างเช่น ไม่ปล่อยให้ บรรทัดฐานทางศีลธรรมแบบใดแบบหนึ่งมาทำลายความดั้งเดิม กล่าวคือไม่รับรู้ตัวตนของตนเองว่าเป็นผู้ที่มี คุณธรรมแบบปรัชญาขงจื้อที่จะต้องเป็นแบบอย่างหรือให้คำแนะนำที่ถูกต้องตามแบบฉบับปรัชญาขงจื้อแก่ เหวี่ยงหวัง เป็นต้น และมีแต่การใช้ชีวิตในสังคมโดยทำจิตใจให้ห่างจากพันธนาการเท่านั้นจึงจะทำให้สามารถ รอดพ้นจากความตึงเครียดในตัวตนและประสบความสำเร็จได้ “ใช้ชีวิตอยู่กับสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงเท่านั้น เมื่อ นั้นเจ้าก็จะเข้าใจความสำเร็จ”⁶⁰

นอกจากหลีกเลี่ยงจากบทบาทและชื่อเสียงแล้ว เรายังจะเห็นการหลีกเลี่ยงจากบรรทัดฐานของการมี อารมณ์ที่เหมาะสมกับสถานภาพหรือสถานการณ์ที่สังคมสร้างขึ้น สังเกตได้จากเรื่องราวของ “เมิ่งซุนไจ” (จวงจื่อ 6.7) เมิ่งซุนไจมีชื่อเสียงว่าเป็นผู้จัดงานศพให้กับมารดาที่เสียชีวิตไปได้อย่างยอดเยี่ยม เหยียนหยู เห็นดังนั้นก็ตั้งคำถามกับขงจื้อว่าทั้งที่เมิ่งซุนไจจัดงานศพโดยปราศจากอาการที่เหมาะสมสามประการ ได้แก่ การร้องไห้โดยไม่มีน้ำตา การไร้ความทุกข์ในจิตใจ และการจัดงานศพโดยไม่มีอาการโศกเศร้า เหตุใด เมิ่งซุนไจจึงมีชื่อเสียง จวงจื่อในคราวขงจื้อตอบเหยียนหยูที่สะท้อนมุมมองแบบปรัชญาขงจื้อว่า “เมิ่งซุนไจคือ ผู้ดีนรู้” ที่เข้าใจถึงการแปรเปลี่ยนของสรรพสิ่ง “สำหรับเมิ่งซุนไจ แม้มีบางสิ่งมาทำอันตรายร่างกาย แต่จิตใจ เขาก็หาได้มอดม้วยไม่ มีเพียงเมิ่งซุนไจผู้เดียวที่ตื่น มนุษย์ทั่วไปต่างรำให้คร่ำครวญทำให้เขาต้องรำให้คร่ำ ครวญตามไปด้วย นั่นคือเหตุที่เขาต้องกระทำไปเช่นนั้น”⁶¹

เมิ่งซุนไจสามารถร้องไห้ตามที่สังคมคาดหวังว่าบุตรที่กตัญญูควรจะทำเสียใจและมีความทุกข์เมื่อบิดา หรือมารดาได้จากโลกนี้ไป แต่เขาไม่ปล่อยให้จิตใจหรือความรู้สึกภายในดั้งเดิมของตนเองถูกทำลายโดย ความรู้สึกที่สังคมกำหนดว่า “ควรจะเป็น” เมิ่งซุนไจเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่จวงจื่อใช้ล้อเลียนเสียดสี สังเกต ได้จากการที่แม้ภายในจะได้เสียใจเป็นทุกข์สอดคล้องกับบทบาทของการเป็นบุตร กระนั้นเมิ่งซุนไจกลับมี

⁵⁸ สุริติ ปรัชชาธรรม (แปลและเขียนบทนำ), จวงจื่อ ฉบับสมบูรณ์, หน้า 136.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 174.

ชื่อเสียงว่าเป็นผู้ที่จัดงานศพได้ยอดเยี่ยม ทั้งนี้ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะเมิ่งซุนใส่ใจการแปรเปลี่ยนของ อารมณ์และช่วงใช้ประโยชน์จากความเข้าใจนั้นในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมไปพร้อมกับการหลีกเลี่ยง จากพันธนาการของอารมณ์ ดังคำกล่าวของจื่อจี้ที่กล่าวถึงการแปรเปลี่ยนของอารมณ์ว่า “เป็นดอกเห็ดที่ งอกเงยขึ้นจากที่อับชื้น หมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันไปวันแล้ววันเล่า ไม่มีใครรู้ว่ามันผุดขึ้นจากที่ใด ปล่อยให้ มันเป็นไปตามวิถีทางของมัน มันปรากฏขึ้นทั้งเช้าและเย็นและได้กลายเป็นสิ่งที่เราช่วงใช้”⁶² (จวงจื่อ 2.2) อย่างไรก็ตาม การปล่อยให้อารมณ์เป็นไปนั้นไม่ได้หมายความว่าให้เรากระทำไปตามอารมณ์ แต่การปล่อยให้ เป็นไปในที่นี้หมายถึงการไม่บังคับหรือสร้างอารมณ์ของตนเองโดยใช้บรรทัดฐานทางศีลธรรมหรือคุณค่า แบบใดแบบหนึ่งที่สังคมกำหนดขึ้น ดังที่เราจะเห็นได้ว่าการตระหนักถึงธรรมชาติของการแปรเปลี่ยนของ อารมณ์ทำให้เมิ่งซุนใจมีสำนึกและสามารถใช้อารมณ์ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคมและสร้าง ชื่อเสียงให้กับตนเองต่างจากสนมลี ได้แต่ประหลาดใจว่าเหตุใดตนเองจึงเคยโศกเศร้าได้เช่นนั้น (จวงจื่อ 2.12)

2.) ปกปิดชื่อเสียงของตนเองและการไม่ระบุตนเองกับทักษะความสามารถ

ปรัชญาจวงจื่อเข้าใจว่าการเป็นแบบอย่างทางคุณธรรมหรือแบบอย่างทางความสามารถเป็นสาเหตุ หนึ่งของความวุ่นวายในสังคม การมีชื่อเสียงในฐานะของผู้เป็นแบบอย่างสามารถกลับมาเป็นพันธนาการ นำไปสู่ความตึงเครียดในตัวตนได้ ด้วยความเข้าใจในปัญหาของการเป็นแบบอย่างให้กับผู้อื่นด้วยการสอนทำให้ *คัมภีร์จวงจื่อ* แนะนำให้เราหลีกเลี่ยงจากการกระทำดังกล่าวด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ด้วยการไม่สอน ทำให้ สับสน หรือใช้ความเงิบ เป็นต้น⁶³ การหลีกเลี่ยงคือหนึ่งในวิธีที่ปรากฏให้เห็นยกตัวอย่างเช่นในตัวอย่าง “กวาง ฉิ่งจื่ออาศัยบทยอดเขาแดงถง (จวงจื่อ 11.3)” “‘สิ่วอู่กู่ย’ หลีกหนีอยู่ในป่า (จวงจื่อ 24)” “‘ชายค่อม’ ในป่า (จวงจื่อ 19.3)” “‘หงเหมิง’ นักเดินทางพเนจร (จวงจื่อ 11.4)” “ ‘ไม่ทำไม่พูด’ แห่งที่สูงอันซ่อนเร้นและ ‘เถื่อน ที่ม’ แห่งยอดเขาปลดเปลื้องความสงสัย” (จวงจื่อ 22.1) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เราสามารถหลีกเลี่ยงชื่อเสียงได้ โดยไม่ต้องร่อนเร่พเนจรหรือไปอาศัยอยู่ในดงที่ไถ่ก่งเร็นกล่าวกับขงจื่อในจวงจื่อ 20.4 ว่า “ข้าเคยได้ยินผู้ ทรงคุณธรรมที่แท้กล่าวว่า ‘คำอวดอ้างบ่งบอกถึงความล้มเหลว เมื่อสำเร็จก็ต้องเผชิญกับความพ่ายแพ้ เมื่อ มีชื่อเสียงก็เผชิญกับความสูญเสีย’ ผู้ซึ่งปลดปล่อยตัวเองออกจากความสำเร็จและชื่อเสียงจะหวนคั่นและเข้า ร่วมกับผู้คนสามัญ มรรคาของเขาข้อมแผ่ขยายแต่ก็ไม่ฉายรัศมีเจิดจ้า คุณธรรมของเขาหลากลับ แต่ก็ไม่ยึด

⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 107.

⁶³ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ Romain Graziani, "Elusive Masters, Powerless Teachers, and Dumb Sages : Exploring Pedagogic Skills in the *Zhuangzi*," in *Skill and Mastery : Philosophical Stories from the Zhuangzi*, ed. Karyn Lai and Wai Wai Chiu (London: Rowman & Littlefield International, 2019). pp. 61-84.

ติดในชื่อเสียง ดังนั้นจึงไม่กล่าวโทษผู้อื่น ทั้งผู้อื่นก็ไม่กล่าวโทษเขา มนุษย์ที่แท้ไม่ต้องการชื่อเสียง”⁶⁴ อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เราไม่ได้หลีกเลี่ยงและยังดำรงชีวิตในสังคมยอมเสี่ยงต่อการมีผู้อื่นมาพบเห็นความสามารถหรือความยอดเยี่ยมซึ่งนำไปสู่การมีชื่อเสียงอันเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาสำหรับปรัชญาจวงจื่อ วิธีการหนึ่งของการหลีกเลี่ยงภายในสังคมคือการปกปิดประโยชน์ (function) ของตนเองด้วยการใช้ประโยชน์ของความไม่มีประโยชน์หรือการแสร้งบ้า และอีกวิธีหนึ่งคือการไม่ระบุตนเองกับทักษะความสามารถ

ภายใน*คัมภีร์จวงจื่อ*บทที่ 4 เราจะเห็นเรื่องราวเกี่ยวกับเหล่าผู้พิการ สัตว์และต้นไม้ซึ่งมีลักษณะที่ไม่ตรงตามที่สังคมให้คุณค่า ไม่สามารถนำไปใช้งานได้ และไม่มีประโยชน์ ทำให้สามารถปกปิดตัวตนและสามารถใช้ชีวิตได้อย่างราบรื่น ยกตัวอย่างเช่นต้นไม้โอ๊กใหญ่ที่ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านสามารถช่วงใช้การให้คุณค่าทางศาสนาของมนุษย์สวมบทบาทเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ทำให้อุดพ้นจากการถูกตัดโค่น นอกจากนี้การที่ต้นไม้ “พยายามมานั่นนานที่จะเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์” ทำให้กิ่งก้านและส่วนต่างๆ ของตนเองไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เมื่อช่างไม้ไม่เห็นคุณค่าของมัน ต้นโอ๊กก็สามารถรักษาชีวิตของตนเองและมีชีวิตที่ยืนยาวได้ (*จวงจื่อ* 4.5) หรือ เจียวอี้วคนบ้าแห่งฉู่ (*จวงจื่อ* 1.5/4.8) ที่แสร้งบ้าเพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายของการรับราชการ ใน*คัมภีร์จวงจื่อ* การกล่าวถึงเจียวอี้วคล้ายกันกับใน*หลุนอี่ว* 18.5 ทว่า ต่างออกไปตรงที่*คัมภีร์จวงจื่อ*มีคำกล่าวต่อท้ายที่กล่าวว่า “หยุดเถิด หยุดเถิด หยุดสั่งสอนคุณธรรมแก่ผู้คน อันตรายยิ่งอันตรายยิ่ง... น้ำมันยางในคบไฟย่อมเผาตัวเองจนเหือดแห้ง อบเชยเป็นไม้ที่กินได้ ดังนั้นต้นของมันจึงถูกตัดโค่น ต้นรักสามารถนำมาใช้สอย ดังนั้นมันจึงถูกสับทอน ทุกคนต่างรู้ถึงประโยชน์ของสิ่งมีประโยชน์ แต่ไม่มีใครรู้ถึงประโยชน์ของความไร้ประโยชน์”⁶⁵ คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงคำแนะนำเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ของสิ่งที่ไม่มีความมีประโยชน์ ซึ่งทำให้เข้าใจได้ว่าเจียวอี้วตั้งใจแสร้งเป็นคนบ้าเพื่อ หลีกเลี่ยงจากการเป็นแบบอย่างที่ยังจะนำมาซึ่งอันตราย

นอกจากการแสดงออกภายนอกว่าไร้ประโยชน์เพื่อหลีกเลี่ยงจากการมีชื่อเสียงหรือเป็นแบบอย่างแล้ว การหลีกเลี่ยงในวิธีต่อมาเป็นการจัดการกับตัวตนภายในด้วยการไม่ระบุตนเองเข้ากับทักษะความสามารถว่าตนเองเป็นเจ้าของทักษะนั้น วิธีการดังกล่าวสะท้อนอยู่ในวิธีการเขียนในเชิงวรรณกรรมของตัว*คัมภีร์จวงจื่อ*ที่ความคิดของปรัชญาจวงจื่อถูกพูดผ่านปากของตัวละครที่มีอัตลักษณ์ต่างกันบางครั้งก็เป็นอาจารย์ บางครั้งก็เป็นลูกศิษย์⁶⁶ และความไม่ต้องการเป็นแบบอย่างทางคุณธรรมของตัว*คัมภีร์*ที่สะท้อนอยู่ในเรื่องราวเกี่ยวกับผู้มีทักษะความสามารถ (knack stories)⁶⁷ ยกตัวอย่างเช่น พ่อครัวติง (*จวงจื่อ* 3.1) ด้วบท

⁶⁴ สุริติ ปรัชชาธรรม (แปลและเขียนบทนำ), *จวงจื่อ ฉบับสมบูรณ์*, หน้า 341.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 147.

⁶⁶ Graziani, "Elusive Masters, Powerless Teachers, and Dumb Sages : Exploring Pedagogic Skills in the *Zhuangzi*.", pp. 78-79.

⁶⁷ Moeller and D'Ambrosio, *Genuine Pretending: On The Philosophy Of The Zhuangzi*, p. 163.

ที่ว่าด้วยเรื่องของกษัตริย์ที่มาขอคำแนะนำเกี่ยวกับการผดุงชีวิตจากพ่อครัวฝีมือเยี่ยมที่แลเนื้อได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนมีดเป็นเวลาหลายปี ในแง่หนึ่งการที่กษัตริย์ที่โดยปกติไม่สามารถเข้าพบได้โดยง่ายมาขอคำแนะนำจากพ่อครัวเกี่ยวกับคุณธรรมในแง่หนึ่งเป็นการวิพากษ์เกี่ยวกับชนชั้น ว่าพ่อครัวที่เป็นตัวแทนของคนธรรมดาตัวเล็กตัวน้อยก็สามารถเข้าใจถึงคุณธรรมได้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของชีวิตคนตัวเล็กตัวน้อย แต่ในอีกแง่หนึ่งก็แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงของการมีความสามารถในยุคสงครามแห่งความวุ่นวาย ที่ถ้าหากชื่อเสียงไปเข้าหูผู้ปกครอง ต่อให้เป็นคนที่มีฐานะต่ำต้อยอย่างพ่อครัว คุณก็มีความเสี่ยงที่จะถูกเกณฑ์ไปรับราชการ วิธีที่พ่อครัวดึงใช้ในการหลีกเลี่ยงจากการถูกรับราชการคือการไม่ระบุตนเองเข้ากับความสามารถ เมื่อเหวนอุยจวินกล่าวชมพ่อครัวดังว่ามีฝีมือสูงล้ำยิ่ง พ่อครัวดังกล่าวตอบว่าไม่ใช่ทักษะฝีมือของตน ในขณะที่และเนื้อพ่อครัวดึงเป็นหนึ่งในเดียวกับธรรมชาติ (ของโครงร่างวัว) และลืมนึกถึงตัวตนของตนเอง เช่นเดียวกันกับชายวัยหนุ่มที่ว่ายน้ำได้เก่งกว่าปลาซึ่งปล่อยตัวไปตามกระแสน้ำโดยไม่นึกถึงตนเอง (จวงจื่อ 19.10) หรือช่างไม้ซึ่งที่ประสาน “ฟ้าเข้ากับฟ้า” สามารถลืมนึกตนเองและทุกสิ่ง (จวงจื่อ 19.11) เป็นต้น

จะสังเกตได้ผู้มีฝีมือทั้งหลายที่กล่าวไปข้างต้นไม่ระบุตัวตนเข้าฝีมือที่ตนเองมี ไม่มองว่าตนเองเป็นเจ้าของหรือเข้าใจอัตลักษณ์ของตนเองผ่านชื่อหรืออาชีพที่สังคมกำหนด ผู้มีทักษะเหล่านี้ล้วนแต่กล่าวที่มาของทักษะว่ามาจากการลืมนึกตัวตน เข้าถึงธรรมชาติและทำตามไปตามชะตาของตนเองโดยไม่ได้ยึดโยงตนเองโดยนิยามตนเองเข้ากับทักษะที่แสดงออกมาในฐานะเจ้าของ พวกเขาไม่ได้ “มี” ทักษะเมื่อไม่ได้เป็นเจ้าของจึงไม่มีเจ้าของชื่อเสียง พวกเขาเพียงแต่ “ปล่อยตัวไปตามกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยว”

4. บทสรุป : ความคิดเรื่องการหลีกเลี่ยงในคัมภีร์จวงจื่อ

จากสิ่งที่อภิปรายมาทั้งหมด ผู้วิจัยสรุปว่าในคัมภีร์จวงจื่อมีความคิดเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงภายในสังคมซึ่งเป็นการจัดการกับความตึงเครียดของตัวตนจากอิทธิพลของความคิดเกี่ยวกับตัวตนแบบปรัชญาขงจื้อ การหลีกเลี่ยงในขณะที่ยังดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ทางสังคมหรือพื้นที่ทางการเมืองเป็นไปได้เพราะการหลีกเลี่ยงแบบปรัชญาจวงจื่อไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานของการทำนามให้เที่ยงหรือการเป็นแบบอย่างทางคุณธรรม หากแต่เป็นการหลีกเลี่ยงเพื่อบริหารและรักษาปัจเจกภาวะอันได้แก่อิสรภาพและตัวตนเดิมแท้ ปรัชญาจวงจื่อเข้าใจดีว่าไม่อาจจะหลีกเลี่ยงไปที่ใดก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหนีไปจากชะตาที่จะต้องข้องเกี่ยวกับมนุษย์คนอื่นได้ แต่สิ่งที่หลีกเลี่ยงได้คือพันธนาการที่เกิดจากการให้คุณค่าที่มนุษย์สร้างขึ้น ดังนั้นการหลีกเลี่ยงแบบจวงจื่อจึงไม่ใช่ว่าจะต้องถอนตัวออกจากพื้นที่ทางการเมืองหรือพื้นที่ทางสังคม แต่เป็นการให้หลีกเลี่ยงจากพันธนาการของคุณค่าที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยการไขความเข้าใจในมุมมองเกี่ยวกับคุณค่าที่สังคมให้ความสำคัญเป็นเครื่องมือในการใช้ชีวิตไปตามเป้าหมายของตัวเองอย่างมีอิสรภาพคือไม่ต้องเผชิญกับความตึงเครียดของตัวตนระหว่างความอดอยากและการรับราชการ และสามารถรับราชการได้โดยรอดพ้นจากอันตรายด้วยการหลีกเลี่ยงโดยปราศจากความเขม็งเขม

ของตัวตนเพื่อป้องกันพันธนาการของความตึงเครียดที่เกิดจากการมีตัวตนซึ่งถูกหล่อหลอมผ่านการใช้ชีวิตในสังคมที่อุดมไปด้วยคุณค่าที่จะทำให้ลายตัวตนเดิมแท้ของปัจเจกบุคคล

การหลีกหนีภายในสังคมสอดคล้องกันกับการแปรเปลี่ยนในความหมายของ “การแปรเปลี่ยนร่วมกับสรรพสิ่ง”⁶⁸ ที่เป็นการแปรเปลี่ยนร่วมกับอย่างสอดคล้องกันกับสิ่งอื่นในธรรมชาติไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงส่วนตัวเพียงลำพังเท่านั้น และอิสรภาพไม่ใช่แค่การที่ปัจเจกบุคคลแสวงหาอิสรภาพภายในตนเองด้วยการทำตามธรรมชาติของตนเอง (จื่อหฺรฺวาน) ภายใต้เหตุปัจจัยที่จำกัดเท่านั้น แต่อิสรภาพยังมีมิติของการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อควบคุมเงื่อนไขที่มีอยู่เพื่อเติมเต็มความปรารถนาของตนเองโดยไม่ไปรบกวนสรรพสิ่งอื่น “อิสรภาพไม่ได้เกิดในจิตใจของคนที่เป็นอิสระ ทว่าเกิดในห้วงของการกระทำที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลต่อโลก”⁶⁹ และสอดคล้องกันกับความคิดเกี่ยวกับตัวตนเดิมแท้ในฐานะที่เป็นตัวตนที่ดำรงอยู่หลังจากที่ละทิ้งตัวตนแบบปรัชญาขงจื้อไป ซึ่งความคิดว่าตัวตนเดิมแท้ไม่ใช่ตัวตนแบบปรัชญาขงจื้อเป็นความคิดที่ทั้งฝ่ายที่มีทัศนะว่าตัวตนเดิมแท้มีสารัตถะและตัวตนเดิมแท้ไม่มีสารัตถะต่างเห็นตรงกันในเรื่องนี้ กล่าวได้ว่าการวิพากษ์ความคิดเกี่ยวกับตัวตนแบบปรัชญาขงจื้อทำให้ปรัชญาขงจื้อเปลี่ยนความหมายของการหลีกหนีจากการหลีกหนีเพื่อรักษาตัวตนที่ยึดโยงอยู่กับคุณค่าและประโยชน์ของสังคม มาสู่การหลีกหนีภายในสังคมเพื่อรักษาปัจเจกภาวะของตัวตนด้วยการปรา่เลือนตัวตนและซ่อนเร้นจากการผูกมัดกับคุณค่าที่ปรัชญาขงจื้อยึดถือ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ปกรณ ติมปฺนุสรณ์. "จิตไม่อาสาศาในปรัชญาของขงจื้อกับจวงจื้อ." ใน ถกเถียงเรื่องคุณค่า, สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (บรรณาธิการ), 43-85. กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2559.

⁶⁸ เจียงเทา (Jiang Tao) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับคำว่า “การแปรเปลี่ยน (物化/วู่ฮฺว)” ว่ามีนัยสำคัญของการแปรเปลี่ยน “ร่วมกับ” สรรพสิ่งอย่างสอดคล้องลงตัว (fitting) Jiang Tao 蔣韜, "Two Notions of Freedom in Classical Chinese thought : The concept of *Hua* in the *Zhuangzi* and the *Xunzi*.", p. 466. เช่นเดียวกับเจียโยว ฮู (Chiayu Hsu) ที่กล่าวไว้ว่า “ในคัมภีร์จวงจื้อ “มนุษย์ที่สมบูรณ์/มนุษย์ที่แท้” (至人/จื่อเหริน) แสดงให้เห็นสภาวะในอุดมคติของการดำรงอยู่ที่เราสามารถรักษาธรรมชาติของตนเองร่วมกับธรรมชาติของสรรพสิ่ง เร้นกายโดยปราศจากชื่อเสียงภายนอกหรือลักษณะที่ตายตัวหรือถาวร และท่องไปกับการแปรเปลี่ยนไปอย่างต่อเนื่องของสรรพสิ่งอยู่ตลอดเวลา” Chiayu Hsu, "The Authenticity of Myriad Things in the *Zhuangzi*," *Religion* 10, no. 3 (2019)., p. 15.

⁶⁹ Mercedes Valmisa, "The happy slave isn't free: Relational autonomy and freedom in the *Zhuangzi*," *Philosophy Compass* 14, no. 3 (2019)., p. 8.

พจนานุกรมสันติ (แปลและเขียนบทนำ). วิกิแห่งเต๋า : ปรัชญานิพนธ์คัมภีร์เต๋าเด็กเก็งของปราชญ์เหลาจื่อ.
กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2544.
สุรติ ปรีชาธรรม (แปลและเขียนบทนำ). จวงจื่อ ฉบับสมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2556.
สุวรรณ สภาอานันท์ (แปลและเขียนบทนำ). หลุนอี่ว : ขงจื่อสนทนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์,
2554.

ภาษาอังกฤษ

Arendrup, Birthe. "The First Chapter of Guo Xiang's Commentary to Zhuang Zi a Translation and Grammatical Analysis." *Acta Orientalia* 36 (1974): 311-415.
Bai Tongdong 白彤东. *China: The Political Philosophy of the Middle Kingdom*. London: Zed Books, 2012.
Barrett, Nathaniel F. "Wuwei and Flow: Comparative Reflections on Spirituality, Transcendence, and Skill in the Zhuangzi." *Philosophy East and West* 61, no. 4 (2011): 679-706.
Berkowitz, Alan J. *Patterns of Disengagement : The Practice and Portrayal of Reclusion in Early Medieval China*. Stanford, California: Stanford University Press, 2000.
Berkson, Mark A. "Conceptions of Self/No-Self and Modes of Connection: Comparative Soteriological Structures in Classical Chinese Thought." *Journal of Religious Ethics* 33, no. 2 (2005): 293-331.
Berling, Judith. "Self and Whole in Chuang Tzu." In *Individualism and Holism: Studies in Confucian and Taoist Values*, edited by Donald J. Munro, 101-20. Ann Arbor: Center for Chinese Studies, University of Michigan, 1985.
Cook, Scott. "Zhuang Zi and His Carving of the Confucian Ox." *Philosophy East and West* 47 (1997): 521-53.
Coyle, Daniel. "On the *Zhenren*." Chap. 9 In *Wandering at Ease in the Zhuangzi*, edited by Roger T. Ames, 197-210. Albany: State University of New York Press, 1998.
Creel, Herrlee G. *Chinese Thought, from Confucius to Mao Tse-Tung*. University of Chicago Press, 1953.
D'Ambrosio, Paul J., and Hans-Georg Moeller. "Authority without Authenticity: The Zhuangzi's Genuine Pretending as Socio-Political Strategy." *Religions* 9, no. 12 (2018): 398.

- Eno, Robert. "Cook Ding's Dao and the Limits of Philosophy." In *Essays on Skepticism, Relativism and Ethics in the Zhuangzi*, edited by Paul Kjellberg and Philip J. Ivanhoe., 127-51. New York: State University of New York Press, 1996.
- Graham, A.C. *Disputers of the Tao : Philosophical Argument in Ancient China*. Illinois: Open Court, 1989.
- Graziani, Romain. "Elusive Masters, Powerless Teachers, and Dumb Sages : Exploring Pedagogic Skills in the *Zhuangzi*." In *Skill and Mastery : Philosophical Stories from the Zhuangzi*, edited by Karyn Lai and Wai Wai Chiu, 61-84. London: Rowman & Littlefield International, 2019.
- Hsu, Chiayu. "The Authenticity of Myriad Things in the *Zhuangzi*." *Religion* 10, no. 3 (2019): 218.
- Hu Shih 胡適. *The Development of the Logical Method in Ancient China*. Shanghai: The Oriental Book Company, 1922.
- Jiang Tao 蔣韜. "Two Notions of Freedom in Classical Chinese Thought : The Concept of *Hua* in the *Zhuangzi* and the *Xunzi*." *Dao* 10 (2011): 463-86.
- Jochim, Chris. "Just Say No to "No Self" in *Zhuangzi*." Chap. 2 In *Wandering at Ease in the Zhuangzi*, edited by Roger T. Ames, 35-74. Albany: State University of New York Press, 1998.
- Knoblock, John. *Xunzi : A Translation and Study of the Complete Works (Volume 3 Book 17 - 32)*. Stanford, California: Stanford University Press, 1994.
- Machek, David. "Is Freedom in Necessity or in Happiness Guo Xiang's and Lin Xiyi's Controversial Readings of *Zhuangzi*'s Free Rambling." *Studia Orientalia Slovaca* 9, no. 2 (2010): 111-28.
- Moeller, Hans-Georg, and Paul J. D'Ambrosio. *Genuine Pretending: On the Philosophy of the Zhuangzi*. New York: Columbia University Press, 2017.
- Munro, Donald J. *The Concept of Man in Early China*. California: Stanford University Press, 1969.
- Ni, Peimin. *Understanding the Analects of Confucius: A New Translation of Lunyu with Annotations*. Albany : State University of New York Press, 2017.
- Nienhauser, William H., Jr., ed. *The Grand Scribe's Records, Vol. 7 : The Memoirs of Pre-Han China*. Bloomington: Indiana University Press, 1994.
- Rathnam, Lincoln. "Wandering in the Ruler's Cage: *Zhuangzi* as a Political Philosopher." *Philosophy East and West* 69, no. 4 (2019): 1076-97.
- Saunders Jr., Frank "Primitivism in the *Zhuangzi*: An Introduction." *Philosophy Compass* 15 (2020): 1-10 e12700.

- Schwartz, Benjamin I. *The World of Thought in Ancient China*. Cambridge, Massachusetts: Belknap Place of Harvard University Place, 1985.
- Slingerland, Edward, (trans.). *Analects: With Selections from Traditional Commentaries*. Indianapolis: Hackett Publishing, 2003.
- Valmisa, Mercedes. "The Happy Slave Isn't Free: Relational Autonomy and Freedom in the Zhuangzi." *Philosophy Compass* 14, no. 3 (2019): e12569.
- Wang Bo 王博. *Zhuangzi : Thinking through the Inner Chapters*. Translated by Livia Kohn. St.Peterburg, Fla.: Three Pines Press, 2014.
- Wu Kuangming 吳光明. *The Butterfly as Companion: Meditations on the First Three Chapters of the Chuang-Tzu*. Albany: State University of New York Press, 1990.
- Xu Keqian 徐克謙. "A Different Type of Individualism in Zhuangzi." *Dao* 10 (2011): 445–62.
- Yearley, Lee H. "Zhuangzi's Understanding of Skillfulness and the Ultimate Spiritual State." In *Essays on Skepticism, Relativism and Ethics in the Zhuangzi*, edited by Paul Kjellberg and Philip J. Ivanhoe, 152-82. New York: State University of New York Press, 1996.
- Ziporyn, Brook, translation with introduction and notes. *Zhuangzi: The Complete Writings*. Indianapolis: Hackett, 2020.